

Νέα μελέτη της PwC Κύπρου
για το μετασχηματισμό της οικονομίας

Restart Cyprus: Now

Δεκέμβριος 2020

www.pwc.com.cy

Πρόλογος

Από τον Sir Χριστόφορο Πισσαρίδη*

Η Κύπρος είναι μια μικρή οικονομία που έχει την τύχη να αποτελεί μέρος της μεγαλύτερης ενιαίας αγοράς στον κόσμο, με όλα τα συνεπαγόμενα οφέλη που απορρέουν από τις σημαντικές καταναλωτικές δαπάνες των Ευρωπαίων εταίρων μας καθώς και από την πρόσβασή μας σε κορυφαίου επιπέδου χρηματοοικονομική και τεχνική στήριξη. Παράλληλα, ωστόσο, ανταγωνιζόμαστε κάποιες από τις καλύτερες εταιρείες στον κόσμο. Ως εκ τούτου, η υλοποίηση των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων και η προσαρμογή μας στα ευρωπαϊκά πρότυπα συνιστούν αναγκαίες προϋποθέσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη της χώρας μας. Στασιμότητα σημαίνει οπισθοδρόμηση, ανεξαρτήτως του πόσο καλό είναι το επίπεδο στο οποίο βρισκόμαστε. Η ανοιχτή ανταλλαγή ιδεών και η λήψη αποφάσεων που στοχεύουν στον πυρήνα του οικονομικού μας συστήματος θα πρέπει να αποτελούν μια συνεχή διαδικασία.

Δυστυχώς, σε αυτό το παιχνίδι υστερούμε. Η πρόοδος που έχουμε επιτύχει από την ένταξή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέχρι σήμερα υπήρξε πολύ περιορισμένη, ενώ η θέση μας εντός της ενιαίας αγοράς διολισθαίνει. Στους πλείστους δείκτες που χρησιμοποιούνται διεθνώς για σκοπούς κατάταξης της οικονομικής επίδοσης των κρατών έχουμε πιάσει σχεδόν πάτο. Η νέα αυτή μελέτη της PwC Κύπρου φέρνει στο προσκήνιο ιδέες και εισηγήσεις για μεταρρυθμίσεις που θα μπορούσαν να διαφοροποιήσουν τη μελλοντική

μας πορεία, προς όφελος όλων. Θα πρέπει να τύχει της δέουσας μελέτης και οι εισηγήσεις που παραθέτει να συζητηθούν και να αφομοιωθούν. Παράλληλα, το κράτος καλείται να διαμορφώσει πολιτικές που θα μας οδηγήσουν σε πρόοδο.

Στην Κύπρο, η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων δεν είναι εύκολη υπόθεση, καθώς απαιτεί ταυτόχρονη ανάληψη δράσης σε πολλαπλά επίπεδα. Δεν είναι απλά θέμα διόρθωσης ενός ή δύο ζητημάτων εντός ενός συνόλου που λειτουργεί σωστά. Θα πρέπει να ασχοληθούμε ολόκληρο το σύνολο, με την ελπίδα ότι το κυπριακό επιχειρηματικό πνεύμα θα αφεθεί ελεύθερο να λειτουργήσει για το κοινό καλό, και όχι να εκτραπεί προς προσοδοθηρίας. Η Κύπρος είναι ένα πανέμορφο νησί, με απaráμιλλη πολιτιστική κληρονομιά και κοινωνικά φιλελεύθερους και μορφωμένους πολίτες. Το μόνο που χρειάζεται είναι να αναγνωρίσουμε την αξία μας. Οι Κύπριοι που φεύγουν στο εξωτερικό για να εργαστούν διαπρέπουν. Γιατί δεν μπορούμε να δημιουργήσουμε τις κατάλληλες συνθήκες ώστε να διαπρέψουν κι εντός της χώρας μας; Προσωπικά, πιστεύω ότι είμαστε σε θέση να το κάνουμε.

Η πιο ανησυχητική ίσως επικρατούσα αντίληψη στην κυπριακή κοινωνία του σήμερα συνοψίζεται στην ιδέα ότι «εμείς είμαστε διαφορετικοί». Δυστυχώς, η φράση «εδώ είναι Κύπρος φίλε μου» ακούγεται υπερβολικά συχνά. Πρέπει να αλλάξουμε τρόπο σκέψης. Δεν είμαστε διαφορετικοί.

Είμαστε ακριβώς οι ίδιοι με οποιαδήποτε άλλη μικρή ευρωπαϊκή χώρα που διαθέτει καλή ποιότητα ζωής και η οποία πρέπει να πολεμήσει για να μπορέσει να ανταγωνιστεί και να προοδεύσει. Η πρώτη από τις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται πιθανόν να ξενίσει τους αναγνώστες, ωστόσο βρίσκεται στο επίκεντρο των σύγχρονων ιδεών γύρω από την οικονομική πρόοδο: Πρόκειται για την πολιτιστική ανάπτυξη. Θα πρέπει να αλλάξουμε τον τρόπο σκέψης μας και να αντιληφθούμε ότι είμαστε ένα σύγχρονο κράτος με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, που γνωρίζει πώς να αξιοποιεί την ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά του και να σκέφτεται θετικά σε ό,τι αφορά το μέλλον και τις ικανότητές του. Το κράτος οφείλει να πάρει τα ηνία σε αυτήν την προσπάθεια, καθοδηγώντας μας προς αυτήν την κατεύθυνση.

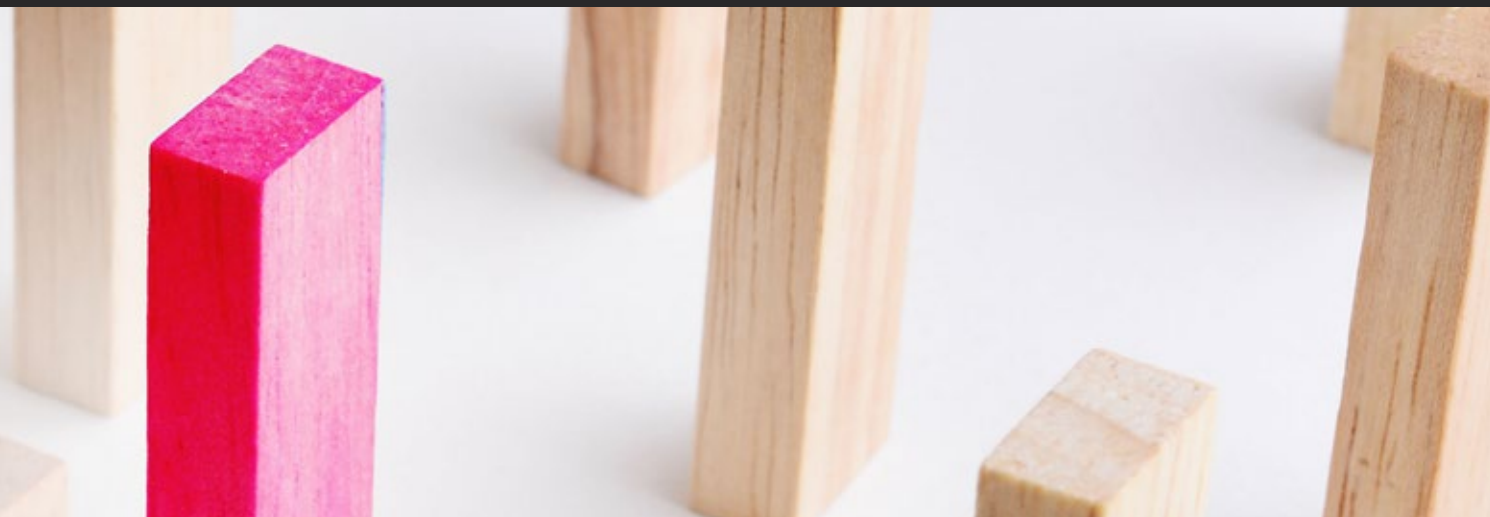
Στις πιο συμβατικές μεταρρυθμίσεις σε επίπεδο διακυβέρνησης και οικονομίας περιλαμβάνεται και ο εκσυγχρονισμός του δημόσιου τομέα, από τα δικαστήρια και την απονομή της δικαιοσύνης μέχρι τα υπουργεία και τις αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης. Ο δημόσιος τομέας θα πρέπει να αποτελεί θετικό παράδειγμα προς μίμηση και να διευκολύνει την ανάπτυξη και την ομαλή λειτουργία του ιδιωτικού

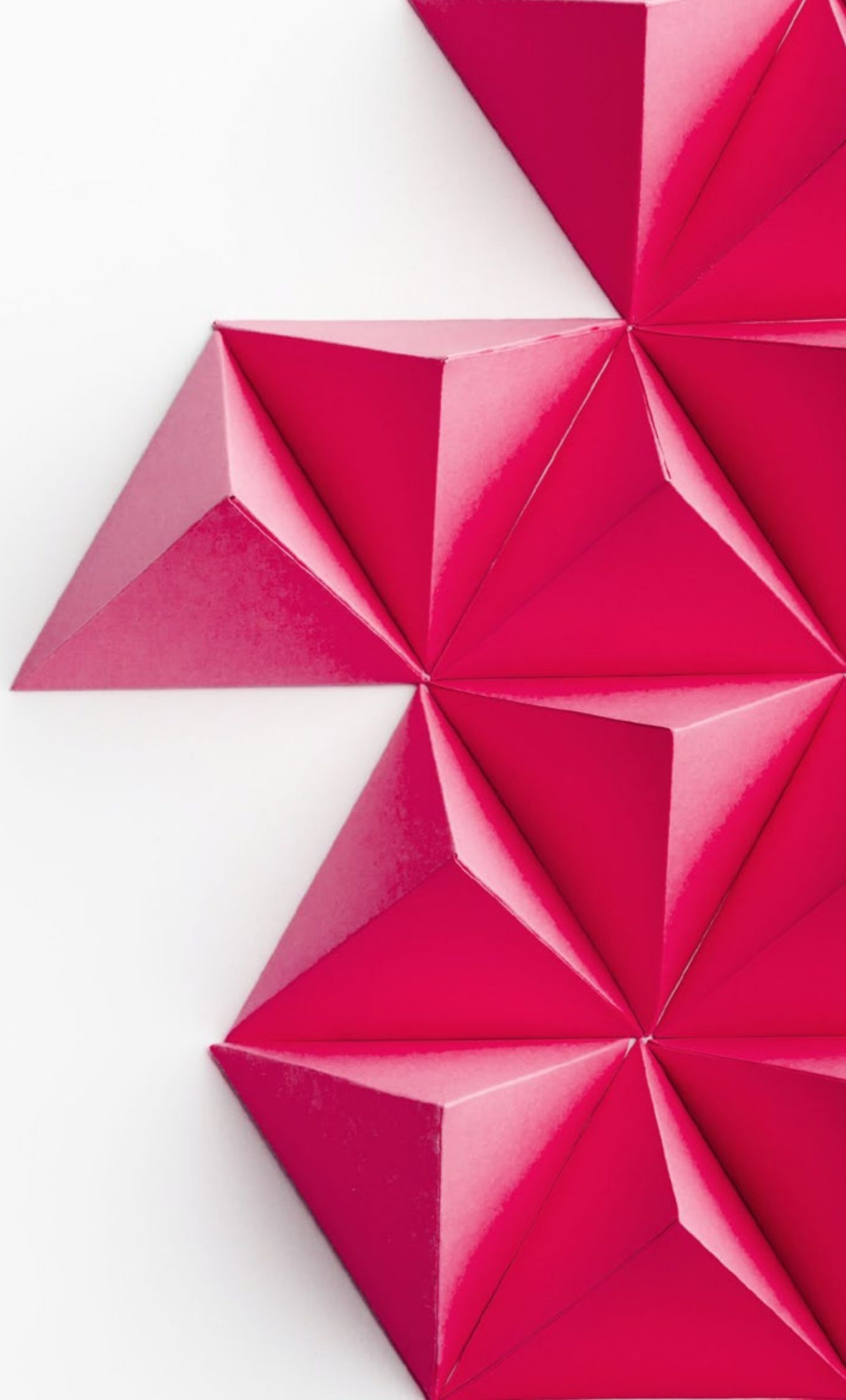
τομέα και της κοινωνίας γενικότερα. Φέρει την ευθύνη της τήρησης του νόμου και της τάξης, της προστασίας του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, καθώς και της προώθησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων του νησιού, τόσο εντός όσο και εκτός συνόρων. Πολλά είναι τα διδάγματα που μπορούμε να αποκομίσουμε από τις επιτυχίες άλλων μικρών χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δυστυχώς, δεν υπήρξαμε πολύ καλοί μαθητές, τουλάχιστον μέχρι σήμερα.

Η παιδεία, η υγεία, το επιχειρηματικό περιβάλλον και η στήριξη των ομάδων του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες χρήζουν επείγουσας μεταρρύθμισης, αν θέλουμε να ενισχύσουμε το βιοτικό μας επίπεδο. Η τεχνολογία, η φύση των εταιρικών οργανισμών και ο ρόλος τους στην κοινωνία εξελίσσονται συνεχώς. Θα πρέπει να παραμείνουμε σε εγρήγορση, επιδιώκοντας τον συνεχή εκσυγχρονισμό της χώρας μας μέσα από τη μεταρρύθμιση. Πρόκειται για μια συνεχή και αέναη διαδικασία - και όχι μια μεμονωμένη ενέργεια - που πρέπει να τροφοδοτείται συνεχώς με νέες ιδέες και δράση.

* Sir Χριστόφορος Πισσαρίδης

Regius Professor στο London School of Economics, και Καθηγητής Ευρωπαϊκών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Κάτοχος βραβείου Νόμπελ Οικονομικών.

Χαιρετισμός

Η παγκόσμια πανδημία έχει προκαλέσει μια πρωτόγνωρη υγειονομική, κοινωνική και οικονομική κρίση. Η ανθρωπότητα εξακολουθεί να βιώνει τις επιπτώσεις της πανδημίας, ενώ την ίδια στιγμή επικρατεί αβεβαιότητα όσον αφορά το βάθος και την ένταση των επακόλουθων οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων, καθώς ένα δεύτερο κύμα του κορωνοϊού κατακλύζει τις περισσότερες χώρες.

Οι αγορές ανταποκρίθηκαν θετικά στα ευχάριστα νέα που αφορούν το εμβόλιο κατά του COVID-19, πυροδοτώντας ελπίδες ότι μέσα στο 2021 θα αφήσουμε πίσω μας την πανδημία και ενισχύοντας την αισιοδοξία για επίτευξη της οικονομικής ανάπτυξης. Η ανακάλυψη του εμβολίου έχει μετακινήσει τη συζήτηση σχετικά με την επιστροφή στην κανονικότητα από το «εάν» στο «πότε». Η επόμενη μέρα θα είναι διαφορετική, καθώς οι προϋπάρχουσες τάσεις έχουν επιταχυνθεί, επιφέροντας κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές.

Στην Κύπρο, καθώς αντιμετωπίζουμε τις αρνητικές επιπτώσεις που προκλήθηκαν από αυτήν την κρίση, πρέπει να επανεξετάσουμε και να αναδιαμορφώσουμε τα οικονομικά και επιχειρηματικά μας μοντέλα, ώστε να καταστούν έτοιμα για το μέλλον. Δεν είναι η ώρα για γρήγορες και εύκολες λύσεις. Είναι η ώρα να μετεξελιζουμε την κυπριακή οικονομία για τον 21ο αιώνα, σύμφωνα με τις προτεραιότητες της Ε.Ε. για μια ψηφιακή και πράσινη οικονομία. Το κλειδί για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι ένα ξεκάθαρο όραμα και ένα σχέδιο δράσης, που να στηρίζεται από όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς και να υλοποιηθεί μέσω της αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα.

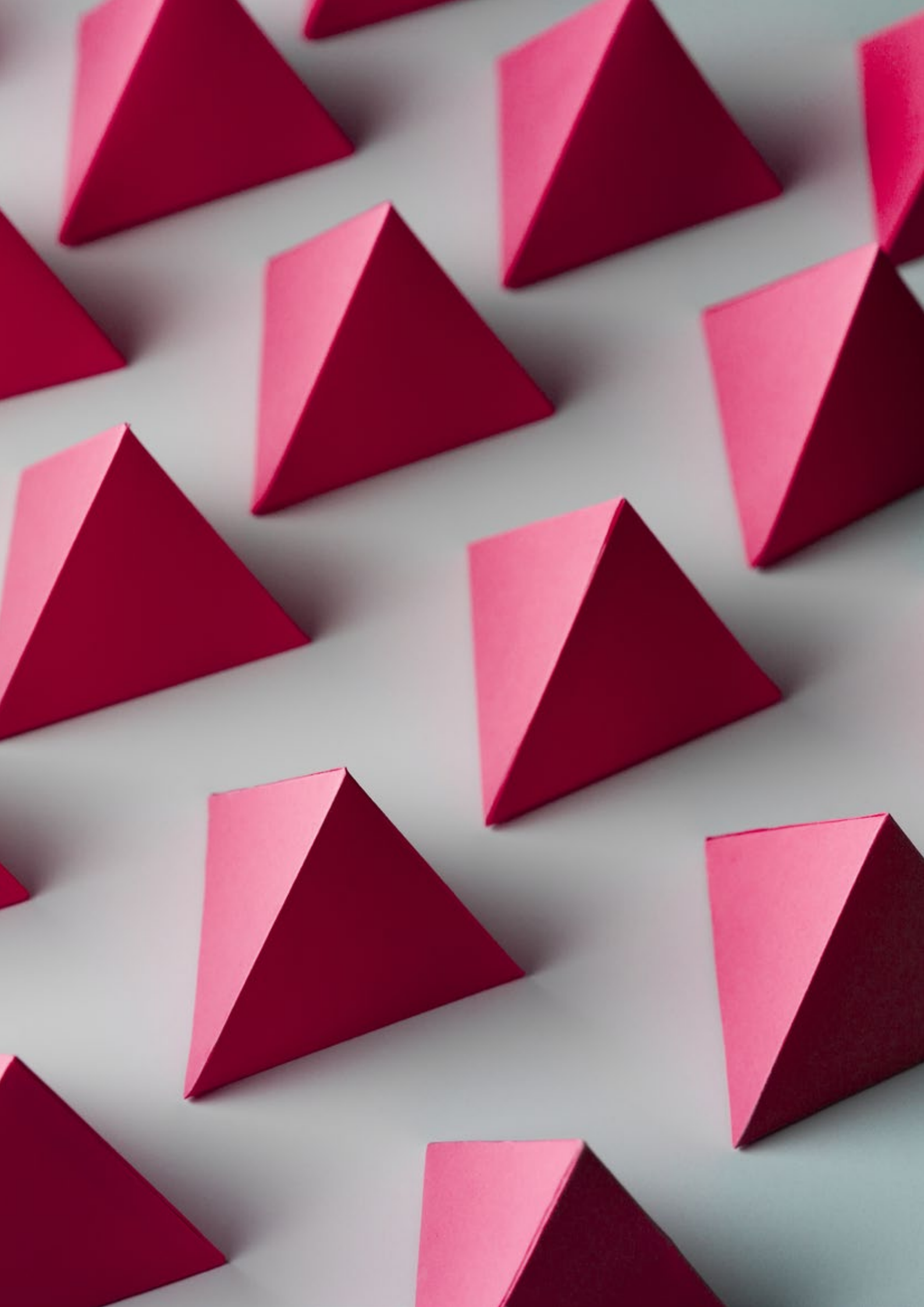
Πιστεύουμε ότι η Κύπρος μπορεί να μετατραπεί σε μία ανταγωνιστική, καινοτόμο και πιο διαφοροποιημένη οικονομία με βιώσιμη ανάπτυξη και δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Μια οικονομία που να είναι ελκυστική για παραγωγικές επενδύσεις. Μια χώρα που παρέχει ποιοτικές συνθήκες διαβίωσης και ευκαιρίες για όλους, ώστε να πραγματοποιήσουν τις φιλοδοξίες τους. Στο πλαίσιο αυτού του μετασχηματισμού, οι παραδοσιακοί τομείς της οικονομίας θα υιοθετήσουν πιο βιώσιμα επιχειρηματικά μοντέλα, ενώ θα αναδυθούν και θα αναπτυχθούν νέοι τομείς.

Η μελέτη της PwC φιλοδοξεί να συμβάλει στη δημόσια συζήτηση όσον αφορά τα μέτρα και τις πολιτικές που πρέπει να προωθηθούν, ώστε να επιτευχθεί αυτός ο μετασχηματισμός της οικονομίας. Περιλαμβάνει προτάσεις με επίκεντρο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μας και την επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής ανθεκτικότητας της χώρας μας, βάσει των προτεραιοτήτων που έχει θέσει η ΕΕ.

Ολοκληρώνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω προσωπικά τον Sir Χριστόφορο Πισσαρίδη, κάτοχο βραβείου Νόμπελ στα Οικονομικά για την πολύτιμη συμβολή του και τις εισηγήσεις του, καθώς και για τον ουσιαστικό και διορατικό του πρόλογο σε αυτήν την έκδοση.

Ευγένιος Χρ. Ευγενίου
Διευθύνων Σύμβουλος
PwC Κύπρου

Εισαγωγή

Το Μάιο του 2020 δημοσιεύσαμε την πρώτη δέσμη των καινοτόμων προτάσεών μας, που απευθύνονταν στο κράτος, την επιχειρηματική κοινότητα και την κοινωνία ευρύτερα, στοχεύοντας στη δημιουργία μιας ισχυρότερης και πιο ανταγωνιστικής οικονομίας.

Έκτοτε, η κυβέρνηση έχει εισάγει διάφορα μέτρα στήριξης με στόχο να μετριάσει το αντίκτυπο της πανδημίας στην οικονομία. Ωστόσο, η συνέχιση της πανδημίας COVID-19, σε συνδυασμό με άλλες πρόσφατες εξελίξεις, έχουν θέσει υπό αμφισβήτηση πολλές παραμέτρους της παρούσας κατάστασης κι έχουν αναδείξει την ανάγκη η Κύπρος να επαναπροσδιορίσει την οικονομία της και να διαφοροποιήσει ακόμη περισσότερο το μακροπρόθεσμο προσανατολισμό της.

Για το σκοπό αυτό, παρουσιάζουμε μια ανανεωμένη δέσμη προτάσεων, απευθύνοντας ταυτόχρονα έκκληση για άμεση ανάληψη δράσης με στόχο την **“Επανεκκίνηση της Κύπρου: Τώρα.”**

Θα θέλαμε επίσης να υπογραμμίσουμε τον σημαντικό ρόλο της πολιτισμικής ανθεκτικότητας στις προσπάθειες αυτές. Παραδοσιακά, η οικονομική ανάπτυξη θεωρείται ότι συνδέεται κυρίως με την παραγωγή και την απασχόληση. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, εκτιμάται ολοένα και περισσότερο η συμβολή της στην ανάπτυξη και στην επιτυχία των οικονομικών πρωτοβουλιών των χωρών. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, το οποίο έχει αναθέσει τη διεξαγωγή διαφόρων μελετών και σχεδιασμών με στόχο την ανάπτυξη κατάλληλης κουλτούρας, αναγνωρίζοντας τον εξαιρετικά σημαντικό της ρόλο στην προώθηση και επίτευξη ουσιαστικών αλλαγών στην κοινωνία, οι οποίες θα επιφέρουν με τη σειρά τους θετικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη.

Η συγκεκριμένη διάσταση ενθαρρύνεται και από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσα από ρητές συστάσεις (βλ. <https://cor.europa.eu/en/engage/studies/Documents/cultural-development-strategies/cultural-development-strategies.pdf>) οι οποίες περιλαμβάνουν, σύμφωνα με τη σχετική έκθεση, τα ακόλουθα:

- Σχεδιασμό εδαφικής ανάπτυξης αξιοποιώντας τον πολιτισμό.
- Αξιοποίηση σε τοπικό επίπεδο των εθνικών ή ευρωπαϊκών ευκαιριών για ενίσχυση της πολιτιστικής ανάπτυξης.
- Δημιουργία θεσμικής δομής αναφοράς για την πολιτιστική διαχείριση.
- Καθορισμό χώρων πολιτισμού.
- Συνένωση και συνδυασμό ενδιαφερόντων στον τομέα του πολιτισμού.
- Αξιοποίηση των μοναδικών ευκαιριών για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων ζητημάτων.
- Παροχή ευκαιριών σε ιδιοκτήτες πολιτιστικών αγαθών και σε φορείς δημιουργικότητας.
- Απόκτηση γνώσεων και βιώσιμη χρήση των πολιτιστικών αγαθών.
- Ανάδειξη και συνεχή προβολή της πολιτιστικής εικόνας της πόλης / περιφέρειας.

Η πολιτισμική ανθεκτικότητα κρίνεται εξαιρετικά σημαντική, καθώς προσφέρει αφενός τη δυνατότητα επιτυχούς αντιμετώπισης των δυσκολιών προσαρμογής σε νέες συνθήκες και αφετέρου τη δυνατότητα συνεχούς ανάπτυξης. Με βάση τα πιο πάνω, πιστεύουμε ότι είναι πλέον η κατάλληλη στιγμή και για την Κύπρο να προχωρήσει σε μια τέτοια μελέτη και να αναλάβει άμεση δράση για υλοποίηση των ευρημάτων της.

Περιεχόμενα

Οι προτάσεις μας περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

A. Κοινωνικές εξελίξεις και μεταρρυθμίσεις

1. Αντιμετώπιση των προκλήσεων της αγοράς στέγασης μέσω της παροχής οικονομικά προσιτής στέγασης και άλλων κινήτρων..... 10
2. Υγειονομική περίθαλψη - πρόσθετα μέτρα ώστε να βοηθήσουμε το σύστημα υγείας μας να καταστεί πιο αποδοτικό και αποτελεσματικό και να ευθυγραμμιστεί με τις βέλτιστες πρακτικές κορυφαίων συστημάτων υγείας από όλο τον κόσμο..... 12

B. Μεταρρυθμίσεις στον τομέα του περιβάλλοντος / της βιωσιμότητας

1. Παροχή κινήτρων για επανάχρηση και αλλαγή χρήσης κτιρίων..... 17
2. Βιωσιμότητα στον τομέα κατασκευών και δόμησης..... 18
3. Δημιουργία υποστηρικτικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος για επενδυτικά ταμεία Περιβαλλοντικών, Κοινωνικών και σχετικών με τη Διακυβέρνηση δεδομένων (ESG)..... 19
4. Προώθηση της κυκλικής οικονομίας..... 20
5. Προώθηση της ηλιακής ενέργειας..... 22

Γ. Μεταρρύθμιση δημόσιου τομέα

1. Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης με στόχο την επίτευξη αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας..... 24
2. Δημιουργία ηλεκτρονικής διακυβέρνησης..... 25
3. Καλύτερος συντονισμός μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα..... 26
4. Βασικές μεταρρυθμίσεις πολιτικής / συστήματος..... 27

Δ. Οριζόντιες μεταρρυθμίσεις

1. Ανάπτυξη ενός οικοσυστήματος καινοτομίας..... 28
2. Επιτάχυνση μετασχηματισμού του ιδιωτικού τομέα μέσω της ψηφιοποίησης..... 29
3. Επανεξέταση του εκπαιδευτικού τομέα..... 30
4. Ανάπτυξη της Κύπρου ως διεθνής προορισμός τριτοβάθμιας εκπαίδευσης..... 32
5. Διασφάλιση της βιώσιμης μεταφοράς και κινητικότητας..... 34

Ε. Κάθετες μεταρρυθμίσεις

1. Προώθηση βιώσιμου τουρισμού..... 35
2. Ενθάρρυνση επενδύσεων στη γεωργία, και ιδιαίτερα στην αγροτεχνολογία και προώθηση της κυπριακής κουζίνας..... 38

A. Κοινωνικές εξελίξεις και μεταρρυθμίσεις

1. Αντιμετώπιση των προκλήσεων της αγοράς στέγασης μέσω της παροχής οικονομικά προσιτής στέγασης και άλλων κινήτρων

α. Οικονομικά προσιτή στέγαση

Η δυνατότητα εξασφάλισης οικονομικά προσιτής στέγασης αποτελεί ένα ζήτημα που διαιωνίζεται εδώ και χρόνια και που δυστυχώς, χωρίς αποτελεσματική αντιμετώπιση, αναμένεται να επιδεινωθεί. Η τελευταία έρευνα της PwC (Emerging Trends in Real Estate Europe, 2021) ανέδειξε την ανάγκη ενίσχυσης, σε όλη την Ευρώπη, των επενδύσεων σε κοινωνικές υποδομές, όπως η οικονομικά προσιτή στέγαση, με την πανδημία COVID-19 να επιβαρύνει ακόμη περισσότερο την κατάσταση.

Με βάση τα δημοσιευμένα στατιστικά στοιχεία για την Κύπρο, το 70% περίπου των κατοικιών είναι ιδιόκτητες, μ' ένα μεγάλο ποσοστό να επιβαρύνεται με υποθήκη ή δανεισμό. Το χρέος των εν λόγω νοικοκυριών φτάνει σχεδόν τα €3,5 δις. Παρά το ότι το σχέδιο Εστία θα μπορούσε να αμβλύνει μέρος του προβλήματος, δεν καταγράφεται μείωση των νοικοκυριών που αδυνατούν να αποπληρώσουν τα στεγαστικά τους δάνεια.

Η υιοθέτηση μιας αποτελεσματικής στεγαστικής πολιτικής κρίνεται ζωτικής σημασίας. Τα μέτρα

πολιτικής στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να προωθούν αναπτύξεις και οικιστικά έργα για τις κοινωνικές τάξεις των χαμηλότερων εισοδημάτων.

Η εν λόγω στεγαστική πολιτική θα πρέπει να προσαρμοστεί στα δημογραφικά χαρακτηριστικά αξιοποιώντας παραδείγματα εναλλακτικών πολιτικών στέγασης που έχουν εφαρμοστεί σε διάφορες χώρες όπως οι επιδοτήσεις στέγασης σε οικογένειες που δεν μπορούν να πληρώσουν τα ενοίκια της αγοράς, ο συνδυασμός αυστηρότερων κανονισμών και κινήτρων που επιφέρουν μια καθοδική τάση στο μέγεθος των νεόδμητων κατοικιών, τα σχέδια ενοικίασης για αγορά (rent-to-buy schemes), αλλά και η αλλαγή του σκοπού χρήσης των άδειων κτιρίων σε προσιτή στέγαση.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο για παράδειγμα, οποιαδήποτε νέα οικιστική ανάπτυξη υποχρεούται, με βάση το Άρθρο 106, να αφιερώνει ελάχιστο αριθμό μονάδων του συνολικού έργου σε οικονομικά προσιτές στεγαστικές μονάδες διαφορετικών μορφών, π.χ. οικονομικά προσιτό ενοίκιο και κοινή ιδιοκτησία (δηλ. συνιδιοκτησία με τις τοπικές αρχές).

β. Αντιμετώπιση του αναμενόμενου αντικτύπου των μεταβαλλόμενων δημογραφικών τάσεων μέσω της παροχής κινήτρων για την ανάπτυξη της Αγοράς Στέγασης για Ηλικιωμένους και κοινοτήτων Υποστηριζόμενης Διαβίωσης

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Κύπρος καταγράφει ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά γονιμότητας στην ΕΕ και σχετικά υψηλό προσδόκιμο ζωής (κατά μέσο όρο 82,9 έτη). Ως εκ τούτου, με βάση τις τελευταίες προβλέψεις της ΕΕ, μέχρι το 2070, ένας στους τρεις κατοίκους της Κύπρου αναμένεται να είναι 65 ετών και άνω, ενώ το 10% του πληθυσμού της χώρας αναμένεται να υπερβαίνει τα 80 έτη.

Εκτιμάται ότι στα επόμενα χρόνια οι δημογραφικές αλλαγές θα αναδιαμορφώσουν την αγορά στέγασης και θα δημιουργήσουν τεράστιες προκλήσεις για το υγειονομικό σύστημα της χώρας. Ένα σημαντικό ποσοστό ηλικιωμένων καταλήγουν να διαμένουν μόνοι ή σε ζευγάρια στις τριών/τεσσάρων υπνοδωματίων οικογενειακές κατοικίες που μεγάλωσαν την οικογένειά τους. Οι κατοικίες αυτές που τείνουν να είναι υπερμεγέθεις (47% μεγαλύτερες συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ) παρουσιάζουν δυσκολίες σε ό,τι αφορά

τη συντήρησή τους και δεν διαθέτουν τις διευκολύνσεις που χρειάζονται οι άνθρωποι για τις καθημερινές τους ανάγκες.

Η γήρανση του πληθυσμού της Κύπρου αναδεικνύει την αναγκαιότητα ανάπτυξης στεγαστικών έργων που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των ηλικιωμένων. Η υιοθέτηση κινήτρων σχεδιασμού για ενθάρρυνση της ανάπτυξης εξειδικευμένης Αγοράς Στέγασης για Ηλικιωμένους και κοινοτήτων Υποστηριζόμενης Διαβίωσης αλλά και η εισαγωγή φορολογικών κινήτρων για προσέλκυση εξειδικευμένων παρόχων υπηρεσιών αναμένεται να δώσουν ώθηση στην ανάληψη σχετικών πρωτοβουλιών από τον ιδιωτικό τομέα. Ταυτόχρονα, οι επενδύσεις αυτές θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πιθανές εξοικονομήσεις στον τομέα της δημόσιας υγειονομικής περίθαλψης, αλλά και να δημιουργήσουν ευκαιρίες για επενδύσεις που προσφέρουν πολλαπλές υπηρεσίες, όπως κέντρα αποκατάστασης και έργα ιατρικού τουρισμού.

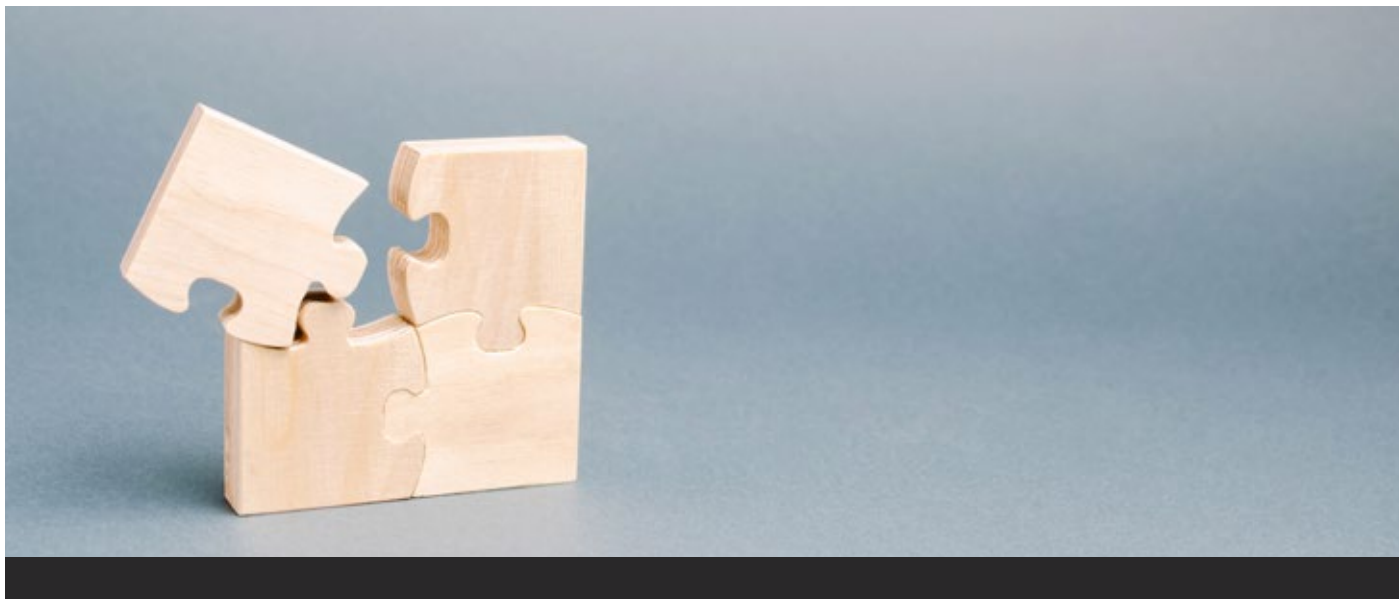

2. Υγειονομική περίθαλψη - πρόσθετα μέτρα ώστε να βοηθήσουμε το σύστημα υγείας μας να καταστεί πιο αποδοτικό και αποτελεσματικό και να ευθυγραμμιστεί με τις βέλτιστες πρακτικές κορυφαίων συστημάτων υγείας σε όλο τον κόσμο

Έχουν περάσει περισσότεροι από οκτώ μήνες από την εμφάνιση του COVID-19 στην Κύπρο, που διαμόρφωσε μια νέα πραγματικότητα και άλλαξε ριζικά τον τρόπο με τον οποίο ζούμε και εργαζόμαστε. Στην πρώτη έκδοσή μας με τίτλο «Restart Cyprus», παραθέσαμε μια σειρά από πρακτικά μέτρα που θα επέτρεπαν στο σύστημα υγείας μας να διαχειριστεί υγειονομικές κρίσεις και μελλοντικά κύματα του COVID-19 μ' έναν πιο αποφασιστικό, προγραμματισμένο και ελεγχόμενο τρόπο. Τα μέτρα αυτά στόχευαν σε τέσσερις βασικές κατευθύνσεις:

- Ενίσχυση της δυνατότητας έκτακτης αύξησης των κλινών και διασφάλιση της καλύτερης αξιοποίησης της διαθέσιμης χωρητικότητας των νοσοκομείων.
- Ανασχεδιασμό του ρόλου του λιανικού φαρμακείου.
- Αξιοποίηση των τεχνολογιών υγείας και της ανάλυσης δεδομένων για τον εντοπισμό και την στήριξη των ασθενών με COVID-19, αλλά και των ομάδων υψηλού κινδύνου.
- Στήριξη και ενίσχυση του ρόλου της ομάδας δημόσιας υγείας του Υπουργείου Υγείας.

Το COVID-19 αποτελεί μια τεράστια πρόκληση για το σύστημα υγείας μας, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύει μια μοναδική ευκαιρία για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να αντιμετωπίσουν διαρθρωτικές ή εδραιωμένες προκλήσεις και να διαμορφώσουν τον τομέα υγειονομικής περίθαλψης του μέλλοντος. Συνεπώς, σε αυτήν την έκδοση, εστιάζουμε σε πρόσθετα μέτρα, στα πλαίσια μιας πιο στρατηγικής προσέγγισης, τα οποία μπορούν να βοηθήσουν το σύστημα υγείας μας να καταστεί ακόμη πιο αποδοτικό και αποτελεσματικό και να ευθυγραμμιστεί με τις βέλτιστες πρακτικές κορυφαίων συστημάτων υγείας σε όλο τον κόσμο.

α. Μελέτη των κοινωνικών παραγόντων με καθοριστικό ρόλο στην υγεία, πέραν του νοσοκομειακού περιβάλλοντος

Ως αποτέλεσμα της επιταχυνόμενης αύξησης των χρόνιων παθήσεων και του σημαντικού κοινωνικοοικονομικού φορτίου που τις συνοδεύει, ο προσανατολισμός του τομέα μετατοπίζεται από τη βραχυπρόθεσμη θεραπεία στην πρόληψη και τη διαχείριση. Είναι αναγκαίο να αναγνωρίσουμε ότι η πρόληψη και η διαχείριση των ασθενειών αλλά και η ευημερία επεκτείνονται πέραν των νοσοκομείων: Κοινωνικοί παράγοντες όπως είναι η εκπαίδευση, η ψυχική υγεία, το εισόδημα, η διατροφή, ο τρόπος ζωής και η στέγαση έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην έκβαση της υγείας μας. Συνεπώς, η υγεία θα πρέπει να ορίζεται υπό την ευρύτερη της έννοια, ώστε να λαμβάνει υπόψη τους κοινωνικούς αυτούς καθοριστικούς παράγοντες. Με βάση και το πρώτο σημείο που αναφέρεται πιο πάνω, θα πρέπει συνεπώς να δοθεί έμφαση στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων στον τομέα της υγείας.

Διάφορα συστήματα υγείας έχουν ήδη προχωρήσει προς αυτήν την κατεύθυνση και θα μπορούσαν να αποτελέσουν έμπνευση για νεοσύστατα συστήματα όπως είναι το Γενικό Σύστημα Υγείας. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, πολλοί οργανισμοί υγείας προσθέτουν στις ομάδες φροντίδας, στο πλευρό των γιατρών, διατροφολόγους, ειδικούς ψυχικής υγείας, κοινωνικούς λειτουργούς και εργαζόμενους στον τομέα της κοινοτικής υγείας. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Ινστιτούτου Ερευνών στον Τομέα της Υγείας της PwC, οι διευρυμένες ομάδες φροντίδας που περιλαμβάνουν διατροφολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και εργαζόμενους στον τομέα της κοινοτικής υγείας, θα μπορούσαν να εξοικονομήσουν

στο σύστημα \$1,2 εκ. για κάθε 10,000 ασθενείς που εξυπηρετούνται (Ινστιτούτο Ερευνών στον Τομέα της Υγείας της PwC, ROI for primary care: Building the dream team, Οκτώβριος 2016). Υπάρχουν πολλά τέτοια παραδείγματα παρόμοιων πρωτοβουλιών και βέλτιστων πρακτικών σε όλο τον κόσμο. Εκείνο που έχει σημασία είναι το Γενικό Σύστημα Υγείας (ΓεΣΥ) να ανταλλάσσει δεδομένα και να συνεργάζεται με ξένα συστήματα υγείας και άλλους τομείς εντός της Κύπρου, με στόχο την ανάπτυξη κατάλληλων παρεμβάσεων για την Κύπρο, π.χ. εγκεφαλικά, διαβήτη & διακοπή καπνίσματος.

Ο Διαβητικός Σύνδεσμος του Δυτικού Σύδνεϋ αποτελεί ένα καλό παράδειγμα μελέτης των κοινωνικών καθοριστικών παραγόντων με στόχο την πρόληψη και τη διαχείριση του διαβήτη. Ο Σύνδεσμος ανέλαβε μια πρωτοβουλία για ομάδες υψηλού κινδύνου μέσω παρεμβάσεων στους τομείς της διατροφής και της φυσικής δραστηριότητας. Η πρωτοβουλία περιλαμβάνει επίσης προδιαβητικό έλεγχο, συμβουλές γύρω από τον τρόπο ζωής, βελτιωμένη διαχείριση του διαβήτη και εξειδικευμένες συνεδρίες, ενώ μια κινητή εφαρμογή που παρέχει εκπαίδευση και πληροφορίες θα γίνει διαθέσιμη ώστε να συμβάλει στην αυτοδιαχείριση της νόσου. Η PwC εκτιμά ότι 10,000 από τους 270,500 ανθρώπους που θα επωφεληθούν από τις παρεμβάσεις πρωτοβάθμιας φροντίδας θα αποφύγουν την εμφάνιση διαβήτη σε μια περίοδο 14 ετών, με την αντίστοιχη εξοικονόμηση να ανέρχεται σε περίπου €600 εκ. δολάρια Αυστραλίας (Ινστιτούτο Ερευνών στον Τομέα της Υγείας της PwC, Global top health industry issues: Defining the healthcare of the future, 2018).

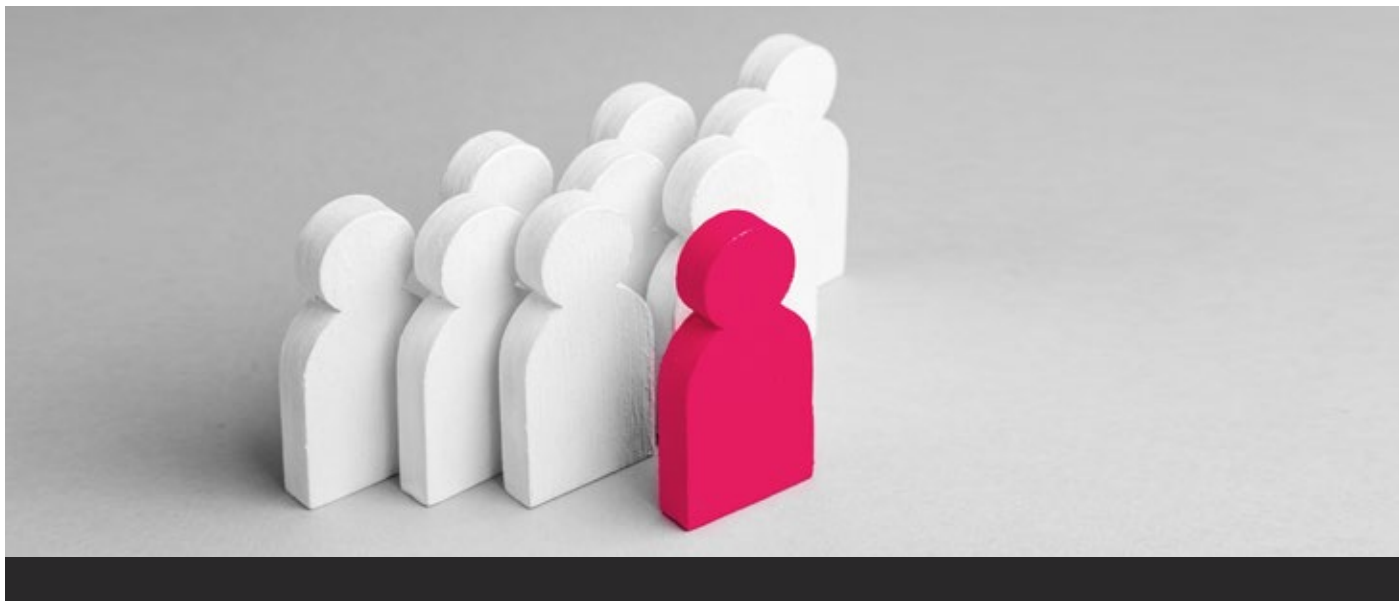

β. Θωράκιση της βιωσιμότητας του ΓεΣΥ από την κατάχρηση και διασφάλιση της κλινικής ποιότητας

Μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα το νεοσύστατο ΓεΣΥ είναι η συνέχιση της εξέλιξης των μηχανισμών ελέγχου του με στόχο: (α) τον εντοπισμό και την πρόληψη της κατάχρησης του συστήματος και (β) τη διατήρηση του ελέγχου της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται ώστε να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα του συστήματος.

Με σκοπό την ελαχιστοποίηση των καταχρήσεων και των λαθών, ο ΟΑΥ θα μπορούσε να επενδύσει στην ανάλυση δεδομένων ώστε να είναι σε θέση να εντοπίζει στοιχεία ύποπτης δραστηριότητας, περιλαμβανομένων μοτίβων παραπομπής σε γιατρούς. Επιπρόσθετα, ο Οργανισμός θα μπορούσε να διεξάγει κλινικούς ελέγχους και να προβαίνει σε ασκήσεις τύπου «μυστικός ασθενής» ανάμεσα στους παρόχους του ΓεΣΥ, ελέγχοντας και επιβάλλοντας αυστηρές ποινές στους γιατρούς που καταχρώνται το σύστημα. Η ανάληψη δράσης τώρα, ενώσω το ΓεΣΥ είναι ακόμα στα αρχικά στάδια, κρίνεται σημαντική ώστε να ενθαρρυνθούν οι σωστές συμπεριφορές και η ανάπτυξη μιας κουλτούρας σεβασμού προς το σύστημα από όλους τους συμμετέχοντες.

Με στόχο τη διατήρηση της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται, σύμφωνα και με τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές, ένας ανεξάρτητος οργανισμός, θα πρέπει να καθορίσει πρότυπα ποιότητας, κλινικά πρωτόκολλα και Βασικούς Δείκτες Απόδοσης, αλλά και να εφαρμόσει μια συνεχή διαδικασία παρακολούθησης και μέτρησης των παρόχων του ΓεΣΥ έναντι των δεικτών αυτών. Η μέτρηση της ποιότητας στον τομέα της υγείας δεν είναι εύκολη υπόθεση. Σύμφωνα με το μοντέλο του Donabedian (που εφαρμόζεται και από το Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας και Αριστείας στην Περίθαλψη (NICE) του Ηνωμένου Βασιλείου), τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για αξιολόγηση και σύγκριση της ποιότητας των παρόχων υγειονομικής περίθαλψης κατατάσσονται σε: (1) μέτρα δομής (το περιβάλλον ή το πλαίσιο, π.χ. αναλογία ασθενών προς γιατρούς), (2) μέτρα διαδικασίας (η δραστηριότητα που διεξάγεται, π.χ. το ποσοστό των διαβητικών που έκαναν μέτρηση και ρύθμισαν τα επίπεδα σακχάρου στο αίμα), ή (3) μέτρα αποτελέσματος (το τελικό αποτέλεσμα ή ο αντίκτυπος, π.χ. ποσοστά θνησιμότητας στο χειρουργείο, επανεισαγωγές, λοιμώξεις, κτλ.). Η ολοκληρωμένη και λεπτομερής αξιολόγηση της ποιότητας των υπηρεσιών υγείας προϋποθέτει τη συνεκτίμηση όλων των διαστάσεων της φροντίδας.

γ. Επένδυση σε δεξιότητες και υποδομές για ενίσχυση και διαφοροποίηση των υπηρεσιών υγείας και προώθησή τους στην παγκόσμια αγορά

Για να μπορέσουμε να ενισχύσουμε την ανταγωνιστικότητα των υπηρεσιών υγείας που προσφέρουμε στη διεθνή αγορά, αλλά και να εξυπηρετήσουμε τους ασθενείς με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής θα πρέπει να παρέχουν τα κατάλληλα κίνητρα με στόχο την εξασφάλιση μια σταθερής προσφοράς δεξιοτήτων και προσωπικού υψηλής εξειδίκευσης. Στην Κύπρο για παράδειγμα, καταγράφεται έλλειψη νοσηλευτών – 5,2 ανά 1,000 κατοίκους συγκριτικά με 8,4 στην ΕΕ, ενώ η αναλογία 1,5 νοσηλευτές ανά γιατρό ήταν από τις χαμηλότερες στην ΕΕ (έκθεση για την Κατάσταση της Υγείας στην Κύπρο, ΟΟΣΑ, 2017). Η ενίσχυση του ρόλου των νοσηλευτών, η εισαγωγή ειδικεύσεων και επιπέδων ανταμοιβών που θα βασίζονται στην πείρα και στα ακαδημαϊκά προσόντα, η δημιουργία περισσότερων προγραμμάτων νοσηλευτικών σπουδών στα τοπικά πανεπιστήμια, η δυνατότητα πρόσβασης των νοσηλευτών σε ποιοτική κατάρτιση και η διασύνδεσή της με την ανανέωση της άδειας άσκησης επαγγέλματος, μέσω της εισαγωγής ενός αξιόπιστου πλαισίου αξιολόγησης, αποτελούν μέσα εξασφάλισης μιας σταθερής προσφοράς προσοντούχων νοσηλευτών.

Παρ' όλα αυτά, η δημιουργία ενός ισχυρού brand σε ό,τι αφορά την κλινική ποιότητα (σημείο Γ πιο πάνω) και η διασφάλιση της προσφοράς προσωπικού υψηλής εξειδίκευσης, δεν αρκούν για να εξασφαλίσουμε την ανταγωνιστικότητα των υπηρεσιών υγείας που παρέχουμε. Για να μπορέσει η Κύπρος να καταστεί ένας ανταγωνιστικός προορισμός ιατρικού τουρισμού για ορισμένες ειδικότητες που προσφέρονται για τον σκοπό αυτό (π.χ. αποκατάσταση, γενική χειρουργική, βαριατρική, πλαστική χειρουργική, κτλ.) θα πρέπει να αναλάβει και το κράτος ηγετικό ρόλο, δημιουργώντας την κατάλληλη υποβοηθητική υποδομή. Η παροχή, για παράδειγμα, οικονομικών/φορολογικών κινήτρων σε ξένους γιατρούς, η ενεργή προώθηση του τομέα της υγείας της Κύπρου διεθνώς, η σύναψη στρατηγικών συνεργασιών με διεθνείς εταιρείες που ειδικεύονται στη διαμεσολάβηση στον τομέα των ιατρικών υπηρεσιών και με ταξιδιωτικούς πράκτορες, η επένδυση σε επιχειρηματικές σχέσεις με επιλεγμένα κορυφαία πανεπιστημιακά νοσοκομεία και η επιχορήγηση πτήσεων για τη βελτίωση της συνδεσιμότητας, θα μπορούσαν να συμβάλουν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικής μας θέσης διεθνώς.

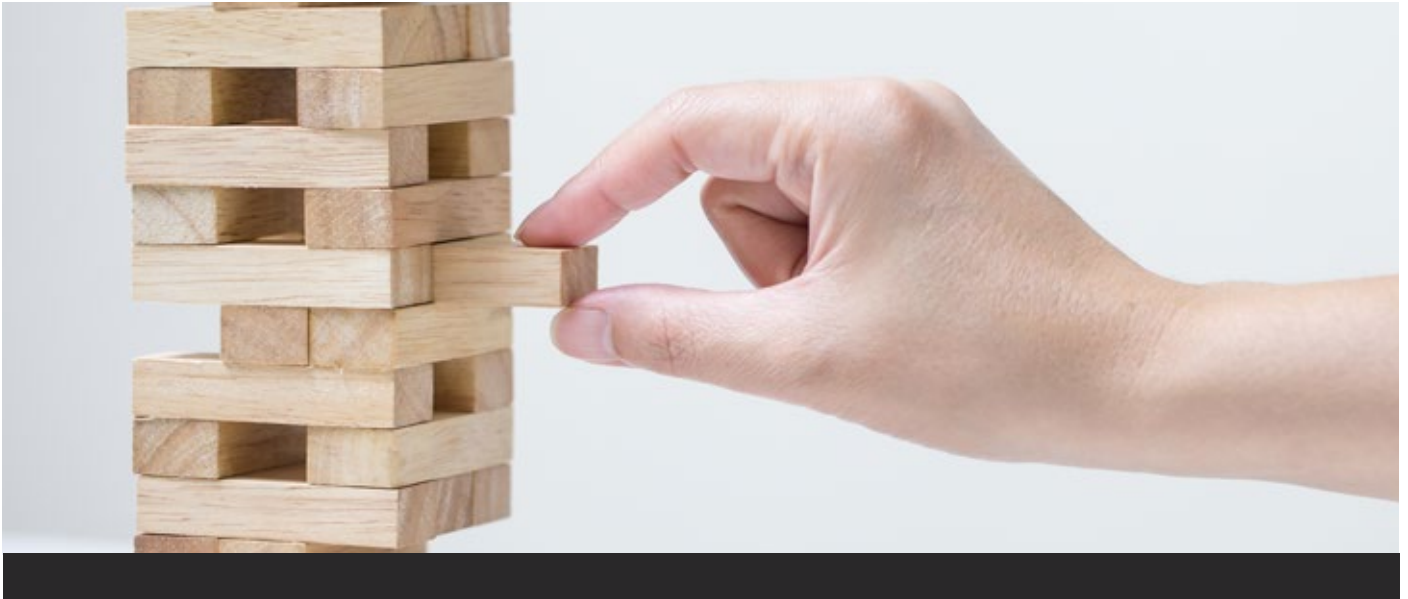

δ. Αξιοποίηση της τεχνολογίας με στόχο την επίτευξη οικονομικής αποδοτικότητας και την παροχή καλύτερης φροντίδας

Οι λύσεις εικονικής φροντίδας μπορούν να συμβάλουν στη βελτίωση των αποτελεσμάτων και στη μείωση των δαπανών, στη διεύρυνση της πρόσβασης σε υπηρεσίες, ιδιαίτερα για τους κατοίκους απομακρυσμένων περιοχών, στη βελτίωση της διαχείρισης πόρων και στην ισχυρή προώθηση της πρόληψης και της διαχείρισης χρόνιων παθήσεων. Οι καταναλωτές ανά το παγκόσμιο στρέφονται πλέον προς την εικονική υγεία, με το 16% των συμμετεχόντων σε σχετική παγκόσμια έρευνα να κατέχουν ήδη μια φορητή συσκευή που παρακολουθεί συνεχώς την υγεία τους σε πραγματικό χρόνο, και το 31% να προτίθεται να αποκτήσει ένα τέτοιο μέσο (PwC Global: Total Retail Survey, 2017). Μέσα από τη χρήση ζυγαριών που λειτουργούν με Wi-Fi, κινητών εφαρμογών για την παρακολούθηση χρόνιων παθήσεων και ασύρματων βιομετρικών αισθητήρων, η φροντίδα προσλαμβάνει ένα ολοένα και πιο ολοκληρωμένο χαρακτήρα και επεκτείνεται πέραν του νοσοκομείου ή του ιατρείου.

Δεδομένου ότι λειτουργεί ως μοναδικός φορέας αποζημίωσης, θα ήταν εύκολο για το ΓεΣΥ να υπολογίσει τα ποσοστά αποζημίωσης για συγκεκριμένες εγκεκριμένες λύσεις εικονικής υγείας, στη βάση του τρέχοντος καταλόγου αμοιβής ανά υπηρεσία.

Εναλλακτικά, το Υπουργείο Υγείας θα μπορούσε να χρηματοδοτήσει και να παρέχει - μέσω συνεργασιών με καθιερωμένους παγκόσμιους παρόχους τεχνολογίας - πρωτοβουλίες εικονικής υγείας για στοχευμένες χρόνιες παθήσεις. Ενδεικτικά αναφέρεται το παράδειγμα της Royal Philips, μιας εταιρείας με έδρα την Ολλανδία, η οποία σύναψε συνεργασία με το Γενικό Νοσοκομείο Changi στη Σιγκαπούρη, με στόχο να βοηθήσει τους ασθενείς να διαχειριστούν τις καρδιοπάθειές τους από το σπίτι. Οι ασθενείς εφοδιάστηκαν με ζυγαριά και πιεσόμετρο για να ελέγχουν το βάρος, τους σφυγμούς και την αρτηριακή τους πίεση σε καθημερινή βάση. Οι μετρήσεις καταγράφονταν ασύρματα σε προσωπικό tablet και στη συνέχεια συγκεντρώνονταν σ' ένα κεντρικό σύστημα παρακολούθησης. Οι νοσηλευτές παρακολουθούσαν τους ασθενείς εξ αποστάσεως και παρενέβαιναν όπου ήταν αναγκαία η παροχή φροντίδας. Μετά από έναν χρόνο λειτουργίας του πιλοτικού αυτού προγράμματος, η διάρκεια παραμονής στο νοσοκομείο λόγω καρδιοπαθειών μειώθηκε κατά 67% και το συνολικό κόστος της συναφούς φροντίδας μειώθηκε κατά 42% (Ινστιτούτο Ερευνών στον Τομέα της Υγείας της PwC, Global top health industry issues: Defining the healthcare of the future, 2018).

Β. Μεταρρυθμίσεις στον τομέα του περιβάλλοντος / της βιωσιμότητας

1. Παροχή κινήτρων για επανάχρηση και αλλαγή χρήσης κτιρίων

Τα κέντρα των πόλεών μας είναι γεμάτα από κτίρια που δεν χρησιμοποιούνται πλέον για εμπορικούς ή οικιστικούς σκοπούς, ενώ ταυτόχρονα καταγράφεται αυξημένη ζήτηση για κτιριακούς χώρους, με αποτέλεσμα την επέκταση των πόλεων προς τα προάστια. Η ανάπτυξη των πόλεών μας προς το εσωτερικό τους είναι μια στρατηγική που θα επέτρεπε στα αστικά κέντρα να παραμείνουν ζωντανά, χωρίς να απαιτούνται πρόσθετες υποδομές και περαιτέρω μεγάλες επενδύσεις.

Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της αλλαγής της χρήσης των υφιστάμενων κτιρίων, με μια στροφή από χρήσεις που θεωρούνται σήμερα ολοένα και περισσότερο παρωχημένες και συνεπώς λιγότερο επικερδείς, προς την ανάπτυξη ακινήτων που ανταποκρίνονται στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούμε σήμερα τα κτίριά μας.

Η τάση για αλλαγή της χρήσης υφιστάμενων κτιρίων αποτέλεσε βασικό αντικείμενο μελέτης των πιο πρόσφατων Ερευνών της PwC (Emerging

Trends in Real Estate Europe), με κορυφαίους θεσμικούς επενδυτές να αναφέρουν ότι η αλλαγή χρήσης όχι μόνο έχει καταστεί βιώσιμη, αλλά πρόκειται για μια ιδιαίτερα δημοφιλή επιλογή. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα πορίσματα της Έρευνας της PwC, τα επόμενα πέντε χρόνια η αλλαγή χρήσης ακινήτων από τον έναν τομέα στον άλλο βρίσκεται στην ατζέντα του 75% σχεδόν των θεσμικών επενδυτών σε όλη την Ευρώπη. Αναμένεται ακόμη, ότι εν μέσω των ασταθών συνθηκών που επικρατούν στην αγορά, θα είναι εξαιρετικά σημαντικό για τους επενδυτές να διασφαλίσουν ότι τα ακίνητα στα οποία επενδύουν θα μπορούν στο μέλλον να επανατοποθετηθούν στην αγορά και να αλλάξουν χρήση.

Θα μπορούσαν ενδεχομένως να εκπονηθούν κυβερνητικά σχέδια παροχής κινήτρων για αλλαγή χρήσης των υφιστάμενων κτιρίων, ώστε να ανταποκριθούμε στις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες των ενοίκων τους και να αναζωογονήσουμε τα κέντρα των πόλεων.

2. Βιωσιμότητα στον τομέα κατασκευών και δόμησης

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το 75% περίπου των ακινήτων της ΕΕ δεν είναι ενεργειακά αποδοτικά, ενώ για να επιτευχθούν οι στόχοι της ΕΕ για το κλίμα και την ενέργεια, τα σημερινά ποσοστά ανακαινίσεων θα πρέπει τουλάχιστον να διπλασιαστούν. Η ΕΕ εργάζεται προς αυτή την κατεύθυνση με σημαντικές επενδύσεις σε χορηγίες ή δάνεια που συμβάλλουν στην ανάπτυξη τεχνολογίας και βέλτιστων πρακτικών στον κλάδο, ενώ παράλληλα στηρίζει και χρηματοδοτεί έργα ενεργειακής αποδοτικότητας μέσω της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕΠ). Επιπλέον, σε μια προσπάθεια προώθησης της ανακαίνισης κτιρίων, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ανακοινώσει την πρόθεσή της να παρουσιάσει μια νέα πρωτοβουλία για ένα «κύμα ανακαινίσεων», στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, με στόχο την αύξηση του ποσοστού ανακαινίσεων των υφιστάμενων κτιρίων μέσω της ανάπτυξης δυνατοτήτων χρηματοδότησης, της προώθησης επενδύσεων σε κτίρια και του συντονισμού των προσπαθειών ανακαίνισης. Όπως όλα τα Κράτη Μέλη, η Κύπρος θα λάβει το ποσό που της αναλογεί από την χρηματοδότηση της Πράσινης Συμφωνίας μέσω των μηχανισμών περιφερειακής ανάπτυξης και των υφιστάμενων προγραμμάτων της ΕΕ.

Παράλληλα, ολοένα και περισσότεροι επενδυτές αναγνωρίζουν τον αντίκτυπο των κοινωνικών και των περιβαλλοντικών παραγόντων στην αξία των ακινήτων, ενώ καταγράφεται αυξημένο ενδιαφέρον για ενεργειακά αποδοτικά και βιώσιμα κτίρια. Αξίζει να σημειωθεί ότι η τάση για ενεργειακή αποδοτικότητα και βιωσιμότητα

των κτιρίων αποτελεί βασικό αντικείμενο μελέτης της πιο πρόσφατης Έρευνας της PwC (Emerging Trends in Real Estate Europe, 2021), σύμφωνα με την οποία σχεδόν 8 στους 10 ερωτηθέντες πιστεύουν ότι η ενεργειακή αποδοτικότητα, οι εκπομπές άνθρακα και η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή θα διαδραματίσουν σημαντικότερο ρόλο στα χαρτοφυλάκιά τους το 2021, ενώ ο αριθμός αυτός αυξάνεται ακόμη περισσότερο σε χρονικό ορίζοντα πέντε ετών. Σε ό,τι αφορά τις επενδύσεις με θετικό αντίκτυπο, η μείωση του αποτυπώματος άνθρακα στον κλάδο των ακινήτων θεωρείται μακράν το πλέον αποτελεσματικό μέτρο που θα επιτρέψει στον κλάδο να κάνει τη διαφορά.

Με στόχο την προώθηση των ενεργειακά αποδοτικών κτιρίων και την ενίσχυση των επενδύσεων με θετικό αντίκτυπο στην Κύπρο, θα πρέπει να δοθούν στους ιδιοκτήτες ακινήτων, στους επιχειρηματίες ανάπτυξης γης, σε άτομα και οργανισμούς, οικονομικά και άλλης μορφής κίνητρα. Τα εν λόγω κίνητρα και οι όροι εντολής θα μπορούσαν να αφορούν τη χρήση γης για παραγωγή ενέργειας, φορολογικά κίνητρα για κεφαλαιακές δαπάνες που αποσκοπούν στην ενεργειακή αποδοτικότητα κατά την ανέγερση και ανακαίνιση κτιρίων, την παραγωγή ηλιακής ενέργειας σε στέγες κυβερνητικών κτιρίων ή κατά μήκος των αυτοκινητόδρομων, ή ακόμη ένα πρόγραμμα κινήτρων για παραχώρηση υψηλότερου συντελεστή δόμησης στην περίπτωση ανέγερσης πράσινων κτιρίων και σχέδιο επίσπευσης της εξασφάλισης πολεοδομικής άδειας.

3. Δημιουργία υποστηρικτικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος για επενδυτικά ταμεία Περιβαλλοντικών, Κοινωνικών και σχετικών με τη Διακυβέρνηση δεδομένων (ESG)

Λαμβάνοντας υπόψη την εντεινόμενη ανησυχία γύρω από την κλιματική αλλαγή, η εμπλοκή της κοινωνίας στα περιβαλλοντικά ζητήματα θα πρέπει να αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα. Είναι ζωτικής σημασίας να προωθήσουμε την ιδέα των κοινωνικά υπεύθυνων επενδύσεων, ώστε να στηρίξουμε την οικονομική ανάπτυξη και τη βιώσιμη οικονομία. Καθώς ενισχύεται το ενδιαφέρον για πράσινες επενδύσεις, αναμένεται η μετατόπιση κεφαλαίων από άλλους παραδοσιακούς κλάδους, προς όφελος του τομέα της ενέργειας.

Σύμφωνα με σχετικές έρευνες, για την πλειοψηφία της γενιάς των millennials τα ζητήματα ESG συνιστούν τη βασική προτεραιότητα κατά την αξιολόγηση επενδυτικών ευκαιριών. Αυτό φαίνεται να επιβεβαιώνεται και από εμπειρικά δεδομένα της αγοράς. Ανάλυση που διεξήγαγε η S&P Global Market κατέδειξε ότι 14 από ένα σύνολο 17 επενδυτικών κεφαλαίων εισηγμένων σε χρηματιστήριο και αμοιβαίων κεφαλαίων που διαχειρίζονται περιουσιακά στοιχεία αξίας πέραν των 250 εκ. δολαρίων ΗΠΑ τα οποία επιλέγουν για επενδύσεις μετοχικούς τίτλους στη βάση κριτηρίων ESG, κατέγραψαν μέχρι τις 31 Ιουλίου 2020 καλύτερες

επιδόσεις από τις εταιρείες του δείκτη S&P 500. Πιο συγκεκριμένα, τα εν λόγω κεφάλαια κατέγραψαν αύξηση μεταξύ 1,8% και 20,1%, συγκριτικά με μόλις 1,2% για τις εταιρείες του S&P 500. Το κράτος θα πρέπει να αναπτύξει ένα πλαίσιο εθνικής πολιτικής επενδύσεων, ώστε να δημιουργήσει ένα υποστηρικτικό επιχειρηματικό περιβάλλον που θα προσφέρει ελκυστικές αποδόσεις στους επενδυτές που επιλέγουν πράσινες επενδύσεις. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και η ενεργειακή αποδοτικότητα βρίσκονται πολύ ψηλά στις προτεραιότητες της ΕΕ, οδηγώντας στην εκπόνηση ενός πλαισίου πολιτικής που αναπόφευκτα θα εφαρμοστεί σε όλα τα κράτη μέλη. Η εποπτευόμενη επενδυτική κοινότητα της Κύπρου θα πρέπει να σταθεί στο ύψος των περιστάσεων και να δηλώσει έτοιμη να προσαρμοστεί και να συμμορφωθεί με τους νόμους και τους κανονισμούς της ΕΕ. Οι εποπτευόμενοι επενδυτικοί οργανισμοί της Κύπρου θα κληθούν να εναρμονιστούν με τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό που εισάγει ένα ενοποιημένο σύστημα κατάταξης (ταξονομία), το οποίο θα συμβάλει στον προσδιορισμό του τι θεωρείται περιβαλλοντικά βιώσιμη οικονομική δραστηριότητα.

4. Προώθηση της κυκλικής οικονομίας

Κυκλική οικονομία εξυπακούει αποτελεσματική αξιοποίηση πόρων και προτεραιότητα σε ανανεώσιμες πηγές, μεγιστοποιώντας τη χρήση και τη διάρκεια ζωής ενός προϊόντος με στόχο την ανάκτηση και επαναχρησιμοποίηση υποπροϊόντων και αποβλήτων για δημιουργία νέων υλικών ή προϊόντων. Μετατρέποντας το μοντέλο «παίρνω-φτιάχνω-απορρίπτω» σε κύκλους αξίας και δημιουργώντας έτσι περισσότερα με λιγότερες ύλες, η κυκλική οικονομία αποσυνδέει τη χρήση πόρων από τη δημιουργία αξίας.

α. Προώθηση μοντέλων κυκλικής παραγωγής

Συνεπώς, το κράτος θα πρέπει να επιδιώξει την παροχή κινήτρων σε μοντέλα κυκλικής παραγωγής και δραστηριότητες που δημιουργούν θετικές εξωτερικές επιδράσεις. Θα ήταν δυνατό να επιχορηγηθούν, για παράδειγμα, καινοτόμες ιδέες που μετριάζουν τον αρνητικό αντίκτυπο στο περιβάλλον. Επίσης, θα μπορούσαν, να εκπονηθούν σχέδια ανταμοιβής ή χορήγησης πράσινων δανείων σε κατασκευαστές για σχεδιασμό βιώσιμων προϊόντων, μέσα από την επιλογή πρώτων υλών που επιτρέπουν την αποτελεσματική αποσυναρμολόγηση, επαναχρησιμοποίηση, επιδιόρθωση και αναβάθμισή τους.

β. Επένδυση σε υποδομές συλλογής αποβλήτων

Παροχή οικονομικών κινήτρων σε βιομηχανίες και εταιρείες ανακύκλωσης για αύξηση των επενδύσεών τους σε νέες και καινοτόμες τεχνολογίες μετατροπής αποβλήτων ή ανακυκλωμένων υλικών σε πρώτες ύλες. Η δημιουργία υποστηρικτικών ταμείων για κυκλικό σχεδιασμό και οι επιχορηγήσεις για βιοκαύσιμα και πρώτες ύλες αποτελούν παραδείγματα ρυθμιστικών εργαλείων για την προώθηση κάποιων αρχικών αλλαγών, ενώ η πίεση από άλλους εταίρους θα ενισχύει όλο και περισσότερο τα κίνητρα πολιτών και εταιρειών, με αποτέλεσμα τα κυκλικά μοντέλα να καθιερωθούν ως το «νέο πρότυπο».

γ. Αναβάθμιση βιομηχανικών ζωνών για δημιουργία οικοσυστημάτων

Ανάπτυξη συναφών σχεδίων για αναβάθμιση των βιομηχανικών ζωνών με στόχο τη δημιουργία οικοσυστημάτων και βιομηχανικής συμβίωσης στη βάση των αρχών της κυκλικής οικονομίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ενθάρρυνσης περισσότερων μελετών για εντοπισμό ευκαιριών και συνεργειών για υλοποίηση μοντέλων κυκλικής οικονομίας, όπου τα απόβλητα ή τα υποπροϊόντα μιας διεργασίας παραγωγής αποτελούν την πρώτη ύλη για ένα άλλο προϊόν σε διαφορετικές διεργασίες παραγωγής.

δ. Περαιτέρω ενημέρωση για τα χρηματοδοτικά σχέδια της ΕΕ και την κυκλική οικονομία

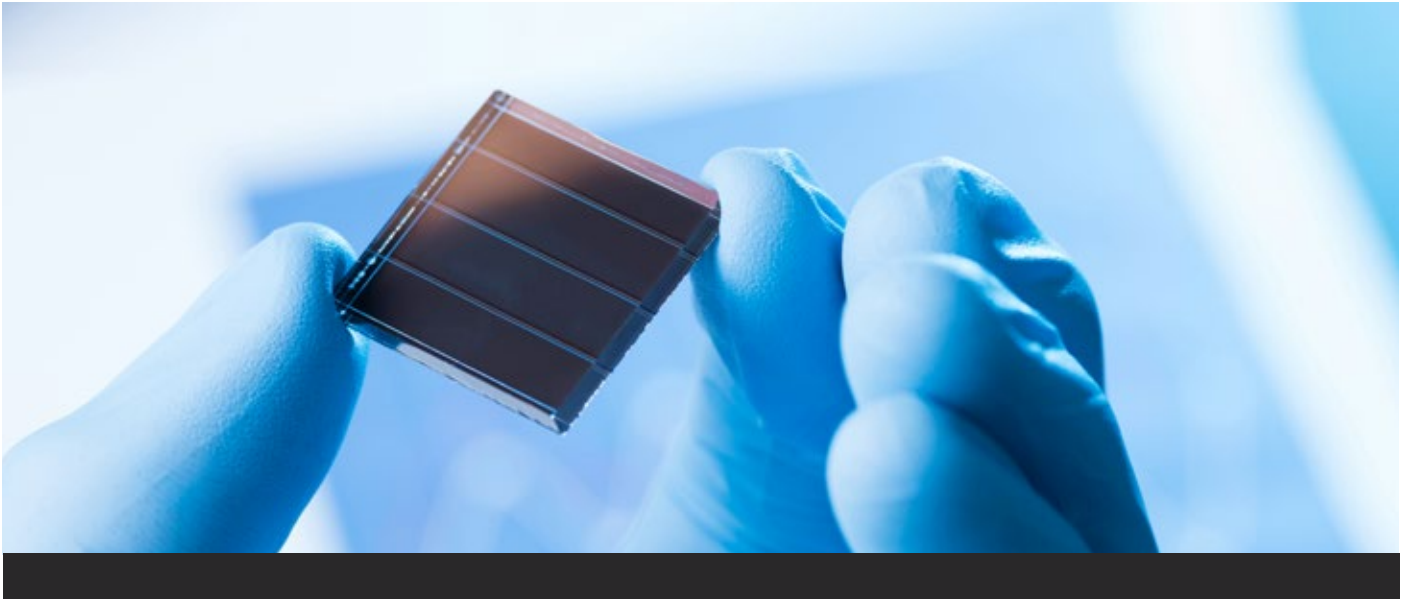
Θα πρέπει να αναληφθούν περισσότερες πρωτοβουλίες για ενημέρωση των πολιτών και των επιχειρήσεων αναφορικά με τα διαθέσιμα συναφή χρηματοδοτικά σχέδια της ΕΕ (π.χ. Πρόγραμμα LIFE) και την παροχή στήριξης για τους τρόπους αξιοποίησής τους. Θα πρέπει επίσης να επενδύσουμε ακόμη περισσότερο στην ενίσχυση των γνώσεων της νέας γενιάς, από την πρωτοβάθμια μέχρι τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, γύρω από τα κοινωνικά οφέλη της κυκλικής οικονομίας. Η νέα γενιά θα αποτελέσει τους μελλοντικούς καταναλωτές και επιχειρηματίες.

ε. Ελαχιστοποίηση της παραγωγής αποβλήτων και αύξηση της ανακύκλωσης

Θα πρέπει να συνεχίσουμε επίσης την υλοποίηση του Στρατηγικού Σχεδίου 2019-2021 της Κυπριακής Υπηρεσίας Περιβάλλοντος και την ευθυγράμμιση με τις Στρατηγικές Κατευθύνσεις και τις Προτεραιότητες της ΕΕ για μια πιο αποτελεσματική χρήση πόρων. Η παραγωγή αποβλήτων θα πρέπει να ελαχιστοποιηθεί ενώ τα

παραγόμενα αποβλήτων θα πρέπει να ανακυκλώνονται μέσω της αξιοποίησης τους ως πόρους. Σε ό,τι αφορά τη μείωση των αποβλήτων, ενδείκνυται η εισαγωγή αυστηρότερων ποινών και ισχυρότερων κινήτρων (π.χ. πιλοτικό πρόγραμμα «Πληρώνω Όσο Πετώ» του Δήμου Αγλαντζιάς) από το κράτος.

Οι υφιστάμενες υποδομές όπως τα συστήματα συλλογής αποβλήτων (π.χ. Green Dot) θα πρέπει να αναβαθμιστούν με στόχο την ελαχιστοποίηση των αποβλήτων. Επιπλέον, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στις υποδομές συλλογής αποβλήτων διασφαλίζοντας τη σωστή διαλογή των διαφόρων ειδών πλαστικού και στην εισαγωγή πολιτικών που εμπεριέχουν κίνητρα και ποινές για προώθηση της ανακύκλωσης των πλαστικών αποβλήτων, σύμφωνα με τη στρατηγική της ΕΕ για την κυκλική οικονομία. Συστήνεται επίσης η παροχή οικονομικών κινήτρων σε εταιρείες ανακύκλωσης για επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες διαχείρισης των διαφόρων κατηγοριών αποβλήτων που σήμερα δεν τυγχάνουν διαχείρισης και, αν παραστεί ανάγκη, εξασφάλιση τεχνικής εμπειρογνωμοσύνης από το εξωτερικό.

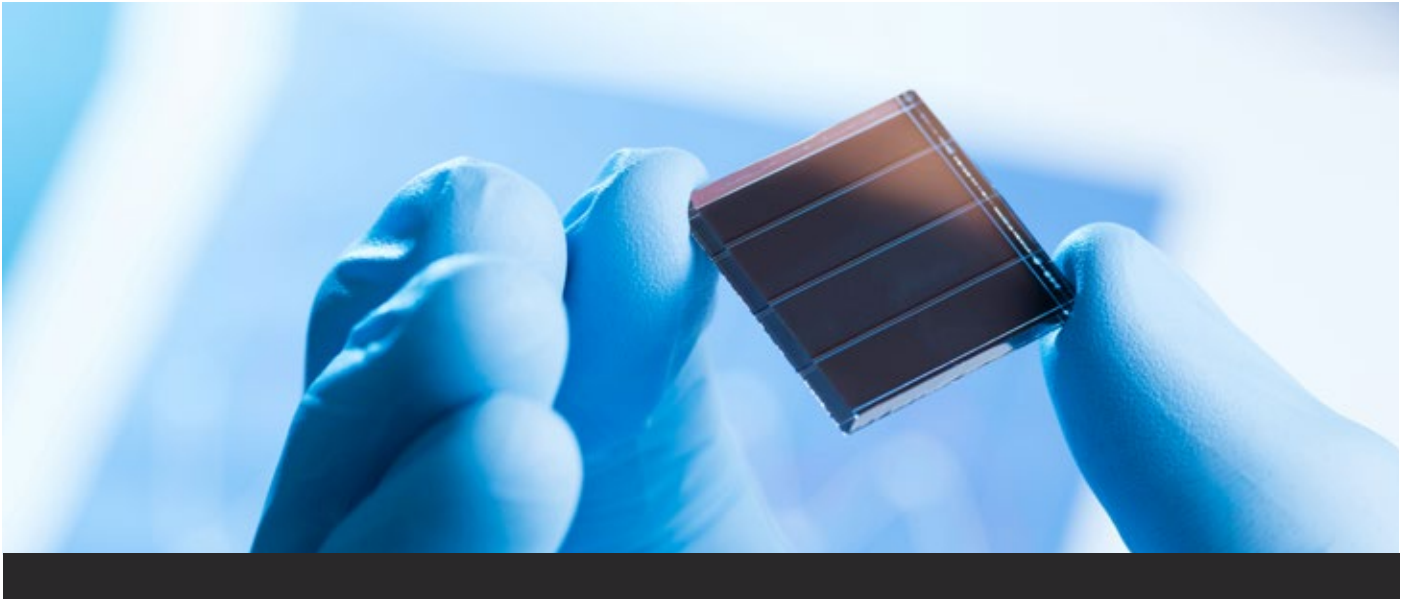
5. Προώθηση της ηλιακής ενέργειας

Εστίαση στην ηλιακή ενέργεια και ανάδειξη της Κύπρου ως κέντρο καινοτομίας σε ό,τι αφορά την ηλιακή τεχνολογία. Πιο συγκεκριμένα, ο τομέας των φωτοβολταϊκών προσφέρει στην Κύπρο σημαντικές δυνατότητες. Επένδυση στην εκπαίδευση και κατάρτιση στον συγκεκριμένο τομέα και αύξηση των δραστηριοτήτων Έρευνας και Ανάπτυξης.

Αντιμετώπιση των τρεχόντων ζητημάτων που αφορούν τις περιττές δαπάνες και ανεπάρκειες με στόχο την προσέλκυση επενδύσεων στον τομέα της ηλιακής ενέργειας για στήριξη της επανεκκίνησης της οικονομίας. Οι βασικές αλλαγές που θα πρέπει να υλοποιηθούν είναι οι ακόλουθες:

- Επί του παρόντος, οι άδειες που εκδίδονται για μονάδες παραγωγής ηλιακής ενέργειας παρατείνονται συνεχώς. Θα πρέπει να καθοριστούν στις σχετικές άδειες χρονοδιαγράμματα ανέγερσης των μονάδων, χωρίς την επιλογή παράτασης εκτός εάν τεκμηριωθεί ότι η ανέγερση έχει αρχίσει και έχει προχωρήσει σε μεγάλο βαθμό.

- Χορήγηση αδειών μόνο σε αιτητές που διαθέτουν την εμπειρογνωμοσύνη και την οικονομική δυνατότητα και έχουν την πρόθεση να ανεγείρουν τις μονάδες παραγωγής ηλιακής ενέργειας, ώστε να αποφευχθεί η δημιουργία μιας μαύρης αγοράς για άδειες και να υπερφορτώνονται οι υποσταθμοί με «δεσμεύσεις χωρητικότητας».
- Δημιουργία προγράμματος που θα επιτρέπει σε εγκαταστάσεις να συνδέονται με το δίκτυο και να πληρώνονται για την ενέργεια που παράγουν.
- Δημιουργία χάρτη του δικτύου υποσταθμών της Αρχής Ηλεκτρισμού Κύπρου (ΑΗΚ), έτσι ώστε οι επενδυτές να μπορούν να αναζητήσουν χώρους που βρίσκονται πιο κοντά σε υποσταθμούς και να επωφελούνται του χαμηλότερου κόστους. Για τον σκοπό αυτό, χρειάζεται η εκπόνηση ενός υποστηρικτικού σχεδίου για αξιοποίηση της γης που βρίσκεται όσο το δυνατόν πλησιέστερα σε υποσταθμούς - π.χ. ανταλλαγή κρατικής γης με γεωργική γη σε ευνοϊκή τοποθεσία (μόνο για τη διάρκεια του έργου ηλιακής ενέργειας).

- Διασφάλιση ότι το προσωπικό της ΑΗΚ θα διεξάγει τις εργασίες συντήρησης ρουτίνας ή της επέκτασης του δικτύου και εκτός των ωρών αιχμής σε ό,τι αφορά την παραγωγή ηλιακής ενέργειας, εισάγοντας ευέλικτο ωράριο εργασίας χωρίς επιπλέον κόστος για την ΑΗΚ. Επιπλέον, διασφάλιση της έγκαιρης έγκρισης ηλιακών εγκαταστάσεων για σύνδεση στο δίκτυο, χωρίς να επιβαρύνεται ο επενδυτής με έξοδα υπερωρών.
- Τερματισμός της λειτουργίας του ξεχωριστού τμήματος που συστάθηκε από την ΑΗΚ για έκδοση Εγγυήσεων Προέλευσης (GoOs), καθώς δημιουργεί περιττό διοικητικό φόρτο εργασίας για τους παραγωγούς και αυξημένες δαπάνες που είναι απαγορευτικές για την ιδιοκτησία και πώληση Εγγυήσεων Προέλευσης. Σε πολλές χώρες της ΕΕ (Αυστρία, Τσεχία, Ιταλία, Ισπανία), η διαδικασία έκδοσης Εγγυήσεων Προέλευσης προσφέρεται δωρεάν.

Το κράτος θα πρέπει να προχωρήσει με τη σταδιακή εγκατάσταση φωτοβολταϊκών πλαισίων σε σχολεία, νοσοκομεία, κτίρια υπουργείων κτλ., για προώθηση της πράσινης ενέργειας και δημιουργία θέσεων εργασίας στη μετά-COVID-19 εποχή.

Υποχρεωτική εγκατάσταση φωτοβολταϊκών πλαισίων σε όλα τα νέα και ανακαινισμένα κτίρια κάθε είδους. Το κράτος μπορεί να προσφέρει περαιτέρω οικονομικά κίνητρα απευθείας στα νοικοκυριά, ώστε να διασφαλιστεί ότι ένα ελάχιστο ποσοστό του ενεργειακού τους μείγματος προέρχεται από την παραγωγή ηλιακής ενέργειας. Για πιο γρήγορα αποτελέσματα, το κράτος θα μπορούσε να καθορίσει για τον σκοπό αυτό συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Τα κίνητρα θα μπορούσαν να προσλάβουν τη μορφή προγραμμάτων δανεισμού με χαμηλότερο επιτόκιο, χορήγησης δανείων και φορολογικών πιστώσεων. Ένα καλό παράδειγμα προς μελέτη είναι η Καλιφόρνια, η πρώτη πολιτεία των ΗΠΑ που έχει καταστήσει υποχρεωτική την εγκατάσταση ηλιακών πλαισίων στις νέες κατοικίες.

Γ. Μεταρρύθμιση του δημόσιου τομέα

1. Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης με στόχο την επίτευξη αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας

Υλοποίηση οριζόντιων μεταρρυθμίσεων στη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού στον δημόσιο τομέα. Η δημόσια υπηρεσία θα πρέπει να αφήσει πίσω της τις παραδοσιακές πρακτικές διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού, ώστε να προσελκύσει τους ταλαντούχους ανθρώπους που χρειάζεται και να αξιοποιήσει καλύτερα τις δυνατότητες των υπαλλήλων της. Η Κυβέρνηση έχει ήδη υποβάλει σχετικές προτάσεις στη Βουλή των Αντιπροσώπων, οι οποίες θα πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο συζήτησης και να προωθηθούν προς ψήφιση. Καίριας σημασίας είναι και ο ψηφιακός μετασχηματισμός της δημόσιας διοίκησης, καθώς επιτρέπει στην Κυβέρνηση να επαναπροσδιορίσει τον ρόλο της και να εστιάσει περισσότερο στον πολίτη. Αναγνωρίζουμε, ωστόσο, ότι υπό τις παρούσες συνθήκες, οι συνεχιζόμενες συλλογικές διαπραγματεύσεις με τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των δημοσίων υπαλλήλων έχουν αφαιρέσει σε κάποιο βαθμό από το κράτος τη δύναμη λήψης αποφάσεων, οδηγώντας σε στρέβλωση της αγοράς εργασίας, αποδυνάμωση των δημοσίων οικονομικών και μείωση της δυνατότητας αντίδρασης της Κυβέρνησης καθώς και της ποιότητας των δημοσίων υπηρεσιών.

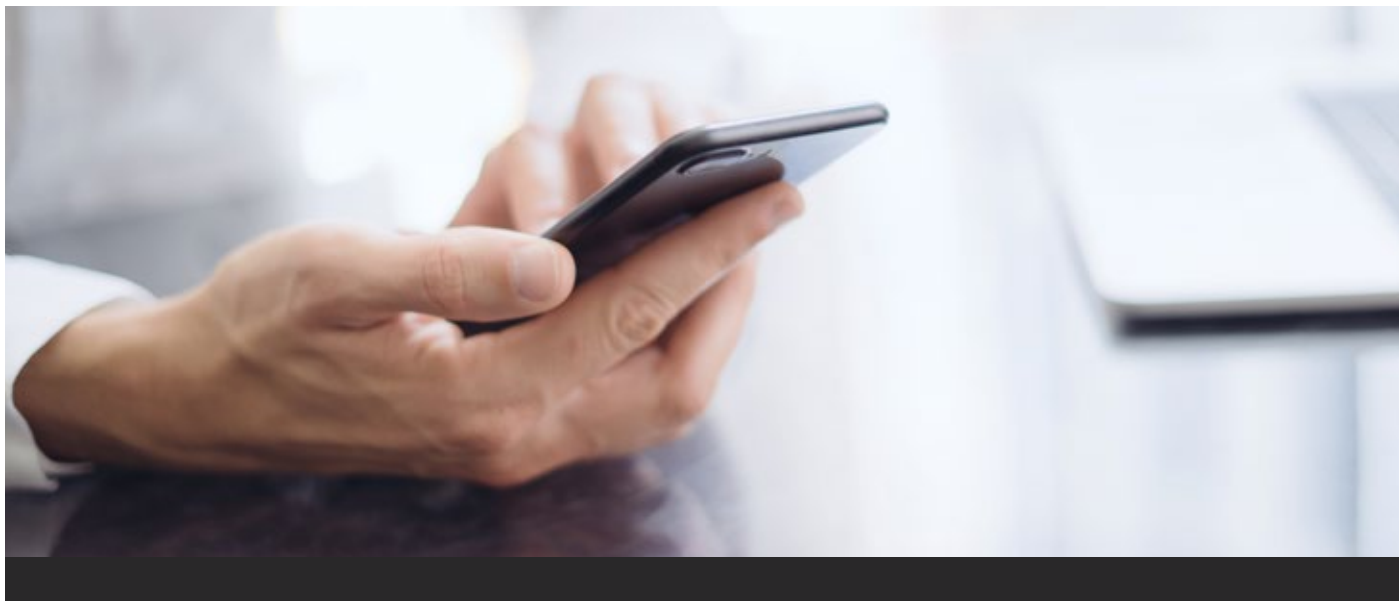
α. Ενθάρρυνση της κινητικότητας στο δημόσιο τομέα

Θα πρέπει να ενθαρρυνθεί η κινητικότητα των δημοσίων υπαλλήλων, ώστε να είναι δυνατή η μετάθεση προσωπικού για κάλυψη των μεταβαλλόμενων οργανωτικών αναγκών. Μέσω της εκπόνησης μιας στρατηγικής που να προωθεί την κινητικότητα μεταξύ γραφείων, τμημάτων, ομάδων, κτλ., ο δημόσιος

τομέας θα προωθήσει τη διαφάνεια και θα εξαλείψει τη διαφθορά. Η κινητικότητα σε ανώτερες διευθυντικές θέσεις θα δημιουργούσε παράλληλα μια ευρύτερη εσωτερική αγορά εργασίας στον δημόσιο τομέα με περισσότερες ευκαιρίες ανέλιξης για ικανούς δημόσιους υπαλλήλους. Αυτό θα βελτίωνε και τον συντονισμό μεταξύ δημοσίων υπηρεσιών, εφόσον οι ανώτεροι λειτουργοί θα αποκτούσαν εμπειρία σε πέραν της μίας υπηρεσίας.

β. Διορισμός και προαγωγή των δημοσίων υπαλλήλων με βάση την αξία

Επανασχεδιασμός του συστήματος αξιολόγησης των δημοσίων υπαλλήλων, με τη δημιουργία νέων διαδικασιών και κριτηρίων για την αξιολόγηση και την επιλογή υποψηφίων για προαγωγή. Η αξία και η απόδοση θα πρέπει να αποτελούν τους βασικούς καθοριστικούς παράγοντες για σκοπούς προαγωγών και μισθολογικών αυξήσεων. Με αυτό τον τρόπο, οι προσωπικοί στόχοι θα μπορούν να ευθυγραμμιστούν με τους στόχους του οργανισμού, επιτυγχάνοντας παράλληλα την παροχή υψηλής ποιότητας δημοσίων υπηρεσιών. Για τον σκοπό αυτό, είναι εξαιρετικά σημαντικό να βελτιωθεί η κατάρτιση και να ενθαρρυνθεί η αναβάθμιση δεξιοτήτων σε όλο το φάσμα της δημόσιας υπηρεσίας, έτσι ώστε ο κάθε λειτουργός να μπορεί να εκπληρώσει τους στόχους του. Η αξιολόγηση θα πρέπει να πραγματοποιείται ετησίως από τον επικεφαλής του κάθε τμήματος, στη βάση συγκεκριμένων ποιοτικών και ποσοτικών κριτηρίων, ώστε να επιτυγχάνονται απτά αποτελέσματα για τους αξιολογούμενους.

2. Δημιουργία ηλεκτρονικής διακυβέρνησης

Το κράτος θα πρέπει να αξιοποιήσει την ψηφιακή τεχνολογία και τα πλεονεκτήματα της Κύπρου ώστε να επιτύχει οικονομική ανάπτυξη πέραν των εθνικών συνόρων, καθώς και κοινωνική ανάπτυξη, ανεβάζοντας τη θέση της χώρας πάνω από τον μέσο όρο του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI). Για την υλοποίηση αυτού του οράματος με αποτελεσματικό και αποδοτικό τρόπο, το κράτος θα πρέπει να διαμορφώσει μια στρατηγική ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, η οποία θα αντικατοπτρίζει τις αναγκαίες παρεμβάσεις και θα προάγει τον αποτελεσματικό και αποδοτικό συντονισμό μεταξύ των υπουργείων και των άλλων δημόσιων φορέων. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση αφορά ολόκληρη την κοινωνία και σχετίζεται με το σύνολο των πτυχών της κοινωνικής και της οικονομικής δραστηριότητας της Κύπρου. Πρόκειται για έναν εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα για την προσέλκυση ξένων επενδυτών και, γενικότερα, την ανάπτυξη της Κύπρου ως περιφερειακό κέντρο παροχής υπηρεσιών.

Οι χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες ελέγχου με το χέρι θα πρέπει να αντικατασταθούν άμεσα με ψηφιακούς ελέγχους, έτσι ώστε οι οργανισμοί, και σε ορισμένες περιπτώσεις και οι ίδιοι οι εργαζόμενοι, να μπορούν να χειριστούν με ευκολία επαναλαμβανόμενες διοικητικές εργασίες, εντός μειωμένου ωραρίου εργασίας. Επιπρόσθετα, το κράτος θα πρέπει να

αναπτύξει μια πολιτική εξ αποστάσεως εργασίας με στόχο να διασφαλίσει τη συνέχεια των εργασιών και την παροχή κυβερνητικών υπηρεσιών ανά πάσα στιγμή. Ένα καλό παράδειγμα προς μίμηση αποτελεί η Εσθονία, η οποία έχει δημιουργήσει τη δική της ηλεκτρονική διακυβέρνηση από τα μέσα της δεκαετίας του '90, ενώ σήμερα το 99% των δημόσιων υπηρεσιών της χώρας είναι διαθέσιμες διαδικτυακά 24/7. Η Κύπρος και η Εσθονία έχουν υπογράψει Μνημόνιο Συνεργασίας για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση η υλοποίηση του οποίου θα πρέπει να εφαρμοστεί άμεσα.

Θα πρέπει να αξιολογηθούν τα στοιχεία που διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στη επίτευξη του στόχου, καθώς και οι καθοριστικοί παράγοντες επιτυχίας, η ιεράρχηση των δραστηριοτήτων, η λεπτομερής ανάλυση των αλληλεξαρτήσεων και των απαιτήσεων σε πόρους για τη σωστή υλοποίηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση θα λειτουργήσει ως καταλύτης, ανοίγοντας νέους ορίζοντες και δημιουργώντας νέες ευκαιρίες για την Κύπρο, επιτρέποντας έτσι την ανάπτυξη, την οικονομική ολοκλήρωση, την κοινωνική ευημερία και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Με άλλα λόγια, να χτίσουμε ένα νέο κόσμο για τις μελλοντικές μας γενιές αλλά και για το ίδιο το Κυπριακό κράτος.

3. Καλύτερος συντονισμός μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα

Η αποτελεσματική υλοποίηση μια εθνικής οικονομικής στρατηγικής προϋποθέτει την επίτευξη μιας συντονισμένης ανταπόκρισης από το δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα.

α. Στο εσωτερικό

Το κράτος θα πρέπει να αξιοποιήσει διάφορα εργαλεία που έχει στη διάθεσή του ώστε να κατευθύνει τη δραστηριότητα του ιδιωτικού τομέα προς την ανάπτυξη στοχευμένων τομέων. Στα εργαλεία αυτά συγκαταλέγονται τόσο φορολογικά όσο και μη φορολογικά μέτρα, ενώ θα πρέπει να περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων φορολογικά κίνητρα και τη σωστή αξιοποίηση των κεφαλαίων του NextGenerationEU, με στόχο την προώθηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και την ψηφιοποίηση του δημόσιου τομέα, οδηγώντας έτσι σ' ένα πιο φιλικό προς τις επιχειρήσεις περιβάλλον και μια «πιο πράσινη» βιώσιμη οικονομία. Θα πρέπει επίσης να διαπιστωθεί κατά πόσον απαιτούνται διορθωτικά μέτρα, ώστε να καθιερωθεί εκ νέου μια αγορά μετοχών, η οποία σήμερα απουσιάζει, με αποτέλεσμα ο ιδιωτικός τομέας να στερείται της δυνατότητας εξασφάλισης

χρηματοδότησης από πηγές εκτός του δανεισμού. Παράλληλα, θα πρέπει να αξιοποιηθεί και το ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα ώστε να επιταχυνθεί η αναβάθμιση του σημερινού και μελλοντικού ανθρώπινου δυναμικού μας με τις δεξιότητες που απαιτούνται στη νέα τάξη πραγμάτων.

β. Στο εξωτερικό

Είναι εξαιρετικά σημαντικό ως χώρα να αναπτύξουμε περαιτέρω την οικονομική μας διπλωματία και να προβάλλουμε μια ενιαία και ξεκάθαρη φωνή όσον αφορά την προώθηση της Κύπρου διεθνώς, ώστε να προωθήσουμε το βασικό εξαγωγικό προϊόν της χώρας μας (δηλ. τον τουρισμό) και να ενθαρρύνουμε τις ξένες επενδύσεις. Αυτό κρίνεται αναγκαίο σε πολλούς τομείς, περιλαμβανομένων της αποφασιστικής αντιμετώπισης των αρνητικών αντιλήψεων που επικρατούν σε σχέση με το ξέπλυμα παράνομου χρήματος και την οικονομική διαφθορά, την αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος, την ποιότητα των υπηρεσιών και την κοινωνική ένταξη.

4. Βασικές μεταρρυθμίσεις πολιτικής / συστήματος

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει επανειλημμένα τονίσει την ανάγκη μεταρρύθμισης της τοπικής φορολογικής πολιτικής με βάση τη νομοθεσία της ΕΕ, καθώς και την αναγκαιότητα για επιτάχυνση του ρυθμού υλοποίησης των μεταρρυθμίσεων στο δικαστικό σύστημα, παρά τα μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί και στους δύο αυτούς τομείς. Στο στάδιο αυτό, υπογραμμίζουμε τη σημασία της άμεσης υλοποίησης των εν λόγω μεταρρυθμίσεων.

α. Προώθηση φορολογικής μεταρρύθμισης

Προώθηση φορολογικής μεταρρύθμισης με στόχο τη σταδιακή εισαγωγή περιβαλλοντικών φόρων και την παροχή κινήτρων για την προώθηση επενδύσεων στους παραγωγικούς κλάδους της οικονομίας. Θα πρέπει παράλληλα να ληφθούν υπόψη οι ευρύτερες επιπτώσεις της εναρμόνισης της εταιρικής φορολογίας, η σύγκλιση της εταιρικής φορολογικής βάσης και των συντελεστών, και τα αναμενόμενα έσοδα από την εισαγωγή άλλων μορφών φορολογίας όπως είναι η ψηφιακή φορολογία σε επίπεδο ΕΕ.

β. Επιτάχυνση της μεταρρύθμισης του δικαστικού συστήματος

Το νομικό σύστημα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εδραίωση και στη διατήρηση της ελκυστικότητας και της φήμης μιας δικαιοδοσίας που φιλοδοξεί να διαμορφώσει ένα ελκυστικό επιχειρηματικό περιβάλλον. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι απαιτείται η ανάληψη δράσης για περαιτέρω βελτίωση του νομικού συστήματος της Κύπρου. Η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος και των κανόνων πολιτικής δικονομίας, η ψηφιοποίηση των δικαστικών διαδικασιών και η ενοποίηση σημαντικών νομικών / ρυθμιστικών πλαισίων, είναι μερικές μόνο από τις απαιτούμενες μεταρρυθμίσεις οι οποίες έχουν εν μέρει αρχίσει να υλοποιούνται, αλλά θα πρέπει να προχωρήσουν με πιο γοργούς ρυθμούς στη βάση των διαφόρων μελετών που έχουν εκπονηθεί. Ο βασικός στόχος αυτών των μεταρρυθμίσεων πρέπει να είναι η παροχή της δυνατότητας στο σύστημα δικαιοσύνης να λαμβάνει αποφάσεις γρήγορα και αποτελεσματικά.

Δ. Οριζόντιες μεταρρυθμίσεις

1. Ανάπτυξη ενός οικοσυστήματος καινοτομίας

Η Κύπρος έχει ιδρύσει έναν αριθμό κέντρων αριστείας που επωφελούνται από τις πρωτοβουλίες της ΕΕ, ενώ σε επίπεδο έρευνας η χώρα μας κατατάσσεται ευνοϊκά σε σύγκριση με τους εταίρους της. Για να ολοκληρωθεί το σύστημα καινοτομίας, απαιτούνται συντονισμένες προσπάθειες μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, ώστε να ενισχυθούν οι ευκαιρίες εμπορικής αξιοποίησης των βιώσιμων ιδεών. Προτείνουμε για τον σκοπό αυτό όπως το Υφυπουργείο Έρευνας, Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής αναλάβει την πρωτοβουλία εκπόνησης και υλοποίησης μιας εθνικής στρατηγικής για την προώθηση της καινοτομίας, συντονίζοντας τα διάφορα κέντρα αριστείας με τη συμβολή των κρατικών και ιδιωτικών πανεπιστημίων και παρέχοντας παράλληλα κίνητρα για εμπλοκή του ιδιωτικού τομέα.

Ταυτόχρονα, μια πιο στρατηγική εστίαση σ' αυτόν τον τομέα θα δημιουργούσε επίσης ευκαιρίες για εδραίωση της Κύπρου ως περιφερειακό κέντρο τεχνολογικής καινοτομίας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την αξιοποίηση της εκτενούς ερευνητικής βάσης, σε συνδυασμό με το καθεστώς της χώρας ως μέλος της ΕΕ, ενός φιλικού προς τις επενδύσεις φορολογικού συστήματος (το οποίο μπορεί να βελτιωθεί ακόμη περισσότερο μέσω του σχεδιασμού της φορολογικής μεταρρύθμισης) και της προώθησης άλλων βασικών στοιχείων (π.χ. ανάπτυξη κλάδου ταμείων επενδύσεων, διαφάνεια νομικού συστήματος, ασφαλές κι ευχάριστο εργασιακό περιβάλλον, κτλ.).

2. Επιτάχυνση μετασχηματισμού του ιδιωτικού τομέα μέσω της ψηφιοποίησης

Πέραν των πρωτοβουλιών για μετασχηματισμό του δημόσιου τομέα μέσω της ψηφιοποίησης, καταγράφεται ταυτόχρονα και η ανάγκη προώθησης του μετασχηματισμού του ιδιωτικού τομέα, ώστε αυτός να καταστεί πιο ανταγωνιστικός. Αυτό έχει σήμερα μεγαλύτερη σημασία από ποτέ, καθώς ο ιδιωτικός τομέας αντιμετωπίζει αυξημένες προκλήσεις σε σχέση με τη βιωσιμότητά του, όπως τα ιδιαίτερα υψηλά λειτουργικά κόστη, οι αυξημένες ρυθμιστικές απαιτήσεις για ορισμένους μεγαλύτερους οργανισμούς όπως είναι οι τράπεζες, και ο αυξανόμενος ανταγωνισμός από διεθνείς οργανισμούς ηλεκτρονικού εμπορίου που απολαμβάνουν συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως χαμηλότερη βάση κόστους, αξιοποίηση της τεχνολογίας και καλύτερη εξυπηρέτηση πελατών.

Για τον σκοπό αυτό, το κράτος θα πρέπει να προσφέρει οικονομικά κίνητρα που θα στοχεύουν στην επιτάχυνση της ψηφιοποίησης στον ιδιωτικό τομέα, διασφαλίζοντας και τη συμπερίληψη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Ενδεικτικά, θα ήταν δυνατή η επιχορήγηση των εταιρειών που διαθέτουν σχέδιο αναδιάρθρωσης για αναβάθμιση των εργασιών τους αξιοποιώντας πιο «ανταγωνιστικές» τεχνολογίες και διαδικασίες καθώς και εκείνων που προσφέρουν προγράμματα κατάρτισης για αναβάθμιση των ψηφιακών δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού τους. Η πρωτοβουλία της PwC με τίτλο “New World. New

Skills.” εστιάζει σε μια τέτοια αναβάθμιση δεξιοτήτων των ανθρώπων μας, ενώ παράλληλα στηρίζει την ενίσχυση των εν λόγω δεξιοτήτων στο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργούμε, π.χ. μέσω του Οργανισμού Νεολαίας Κύπρου. Παρά τη σημαντική εμβέλεια της πρωτοβουλίας μας, είναι αναγκαίο να ενώσουν τις δυνάμεις τους σ’αυτή την προσπάθεια τόσο ο δημόσιος τομέας όσο και άλλοι ιδιωτικοί οργανισμοί.

Θα θέλαμε επίσης να σημειώσουμε ότι και οι κυπριακές τράπεζες θα πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους στον τομέα της ψηφιοποίησης, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις αυξανόμενες προκλήσεις, όπως είναι το ιδιαίτερα υψηλό λειτουργικό κόστος και οι αυξημένες ρυθμιστικές και εποπτικές απαιτήσεις. Επιπλέον, αυτό θα τους επιτρέψει να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό από “ψηφιακές τράπεζες” και άλλους παρόμοιους οργανισμούς που απολαμβάνουν συγκριτικά πλεονεκτήματα όπως χαμηλότερη βάση κόστους, αξιοποίηση της τεχνολογίας και εξυπηρέτηση των πελατών. Αναγνωρίζουμε, ωστόσο, ότι για να μπορέσουν να μειώσουν τα έξοδά τους και να βελτιώσουν τα οικονομικά τους αποτελέσματα, οι τράπεζες θα πρέπει να σχεδιάσουν εκ νέου τις πρακτικές διαχείρισης του ανθρώπινου δυναμικού τους και να ανταποκριθούν συλλογικά στις έντονες πιέσεις των συνδικαλιστικών οργανώσεων.

3. Επανεξέταση του εκπαιδευτικού τομέα

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση αποτελεί το κλειδί για τη μείωση του χάσματος μεταξύ του εκπαιδευτικού μας συστήματος και των πραγματικών αναγκών της κοινωνίας μας. Προς αυτή την κατεύθυνση, το κράτος οφείλει να επενδύσει σε ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, και ιδιαίτερα στον τομέα της ψηφιακής τεχνολογίας, ώστε να εκσυγχρονίσει και να αναδιαμορφώσει τις μεθόδους και να βελτιώσει την ποιότητα. Τα νέα πρότυπα θα πρέπει να σχεδιαστούν με τη συμβολή πολλαπλών φορέων. Παρόλο που πρόκειται για μια απαιτητική και χρονοβόρα διαδικασία, είναι ένα αναγκαίο βήμα για την επίτευξη ουσιαστικής αλλαγής και τη διασφάλιση υψηλής ποιότητας εκπαίδευσης.

α. Αναβάθμιση της διδακτέας ύλης

Μια αναγκαία μεταρρύθμιση που αφορά όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης είναι η αναβάθμιση των ψηφιακών δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών και των μαθητών, σε συνδυασμό με τη βελτίωση των αντίστοιχων υποδομών στις εκπαιδευτικές μονάδες. Αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της καλύτερης κατάρτισης των εκπαιδευτών, την εισαγωγή νέων προγραμμάτων σπουδών και την αλλαγή του τρόπου διδασκαλίας των υφιστάμενων. Ο στόχος αυτός θα πρέπει να αποτελέσει μέρος μιας συνολικής προσπάθειας ώθησης των νέων προς την εκπαίδευση STEM (επιστήμες, τεχνολογία, μηχανολογία και μαθηματικά), καθώς ζούμε σε μια εποχή συνεχών επιστημονικών ανακαλύψεων και τεχνολογικών αλλαγών. Καθώς η οικονομία μας, εξαρτάται ολοένα και περισσότερο από τα νέα αυτά επαναστατικά επιτεύγματα, μεγάλος αριθμός θέσεων εργασίας θα δημιουργηθεί στους τομείς STEM. Θα πρέπει παράλληλα να εισαγάγουμε στο σχολικό πρόγραμμα την περιβαλλοντική εκπαίδευση, ώστε να δώσουμε κίνητρα σε περισσότερους νέους να ακολουθήσουν μια σταδιοδρομία στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, αλλά και να συμβάλουμε στη δημιουργία καταναλωτών με περιβαλλοντική συνείδηση. Για να

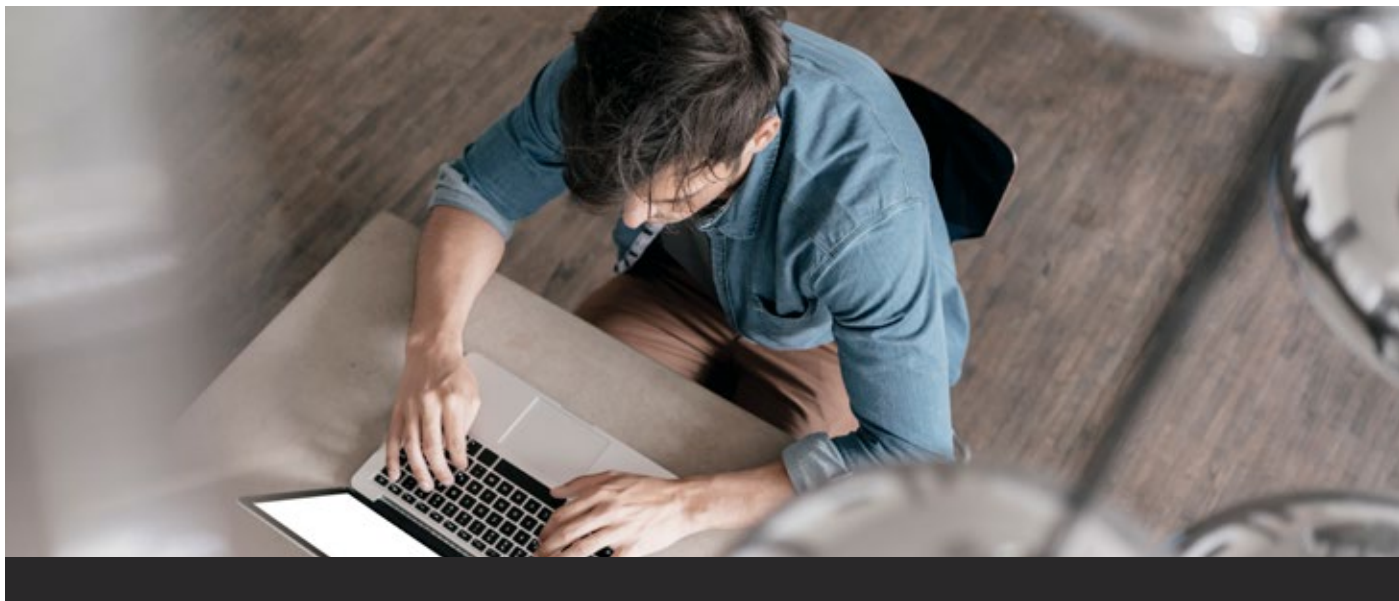
έχει επιτυχία η όλη αυτή προσπάθεια, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να τυγχάνουν συνεχούς και ουσιαστικής κατάρτισης, ενώ η διδακτέα ύλη θα πρέπει να αξιολογείται και να προσαρμόζεται ανάλογα σε τακτά διαστήματα.

β. Στήριξη μαθητών με μεταναστευτική βιογραφία

Η προσαρμογή σ' ένα νέο μαθησιακό περιβάλλον είναι ιδιαίτερα δύσκολη για τους μαθητές με μεταναστευτική βιογραφία. Θα πρέπει συνεπώς να σχεδιάσουμε υποστηρικτικούς τρόπους διδασκαλίας ώστε να τους βοηθήσουμε να ενταχθούν με επιτυχία στο εκπαιδευτικό μας σύστημα. Με τον τρόπο αυτό θα αποφευχθούν οι φτωχές επιδόσεις ανάμεσα στην συγκεκριμένη μερίδα του πληθυσμού και θα διευκολυνθεί η ενσωμάτωση της, ενώ αντίστοιχα θετικός θα είναι ο αντίκτυπος στην οικονομία και την κοινωνική συνοχή.

γ. Εισαγωγή ολοήμερου σχολείου τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Θα πρέπει να προσφέρεται η επιλογή του ολοήμερου σχολείου τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η παροχή υποστηρικτικής διδασκαλίας θα βοηθήσει τους μαθητές να καλύψουν τα κενά, θα βελτιώσει την εμπέδωση των μαθημάτων και θα μειώσει τον κίνδυνο έλλειψης κατανόησης της διδακτέας ύλης. Μπορεί ακόμη να προωθηθεί η δημιουργία ομάδων μαθητών με ειδικά ενδιαφέροντα, προσφέροντάς τους έτσι τη δυνατότητα συμμετοχής σε εξωσχολικές δραστηριότητες. Αυτό θα συμβάλει σε μια ολοκληρωμένη εμπειρία μάθησης, ενώ ταυτόχρονα θα είναι προς όφελος των γονέων/κηδεμόνων, καθώς το ωράριο του σχολείου θα συνάδει με το ωράριο εργασίας τους, επιτρέποντας την ομαλή συμμετοχή στην αγορά εργασίας.

δ. Στήριξη νέων κατά τη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία

Επένδυση στη δημιουργία προγραμμάτων που στηρίζουν τη μετάβαση από το σχολείο στην εργασία που θα απευθύνονται σε νεαρά άτομα και νέους πτυχιούχους. Παρακίνηση για απόκτηση δεξιοτήτων που κρίνονται αναγκαίες για μια επιτυχημένη επαγγελματική πορεία αλλά και για διευκόλυνση της κινητικότητας των εργαζομένων μεταξύ εταιρειών και κλάδων. Για να μπορέσουμε να διατηρήσουμε την ανταγωνιστικότητά μας ως έθνος, θα πρέπει να χτίσουμε μια κοινωνία με επιστημονικό αλφαριθμητισμό και μια δεξαμενή εργαζομένων υψηλής εξειδίκευσης με γνώσεις στα αντικείμενα STEM (επιστήμη, τεχνολογία, μηχανική και μαθηματικά). Παροχή κινήτρων στους νέους για σπουδές σε αντικείμενα STEM, επενδύοντας στην εκπαίδευσή τους με στόχο την αντιστροφή της τάσης διαφυγής ανθρώπινου κεφαλαίου στο εξωτερικό. Κίνητρα θα πρέπει να δοθούν και για απόκτηση δεξιοτήτων στους τομείς της αγροτεχνολογίας και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

ε. Δημιουργία κουλτούρας δια βίου μάθησης

Στην Κύπρο η συμμετοχή στη δια βίου μάθηση βρίσκεται ακόμη σε πολύ πρώιμα στάδια. Ο σύγχρονος επιχειρηματικός κόσμος μεταβάλλεται διαρκώς και απαιτεί συνεχή αναβάθμιση και εκμάθηση νέων δεξιοτήτων, ώστε να μπορεί να προσαρμοστεί στους ρυθμούς της αγοράς εργασίας, η οποία από τη φύση της ακολουθεί μια πορεία συνεχούς εξέλιξης. Η δια βίου μάθηση θα πρέπει να ενταχθεί στην κυβερνητική πολιτική, ώστε να βοηθήσουμε τόσο τα άτομα όσο και

τις επιχειρήσεις να ανταποκριθούν στην αλλαγή και να διατηρήσουν την ανταγωνιστικότητά τους σ' έναν συνδεδεμένο, παγκοσμιοποιημένο και τεχνολογικά προηγμένο κόσμο. Οι εργαζόμενοι θα πρέπει να διαθέτουν την απαραίτητη ευελιξία ώστε να εξελίσσονται σε διαφορετικά και μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα και να συνεχίζουν να μαθαίνουν σε κάθε στάδιο της ζωής τους. Για τον σκοπό αυτό, τα τοπικά πανεπιστήμια και εκπαιδευτικά κέντρα θα πρέπει να αναπτύξουν στενή συνεργασία με εμπειρογνώμονες διαφόρων κλάδων, με στόχο την ανάπτυξη προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς. Αναφερόμαστε στην δημιουργία προγραμμάτων που να βασίζονται σε σύντομα εκπαιδευτικά σεμινάρια και σε στοχευμένες πιστοποιήσεις για ανθρώπους κάθε ηλικίας, συμπεριλαμβανομένων των ηλικιωμένων. Τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να περιλαμβάνουν σεμινάρια ψηφιακών δεξιοτήτων για την γεφύρωση του χάσματος δεξιοτήτων που παρατηρείται σήμερα, τόσο για νέους όσο και για μακροχρόνια άνεργους. Επιπλέον, αυτά τα προγράμματα θα πρέπει να εντάξουν την παροχή πόρων και την οικονομική στήριξη για ενθάρρυνση της εκμάθησης νέων δεξιοτήτων, την αναβάθμιση δεξιοτήτων και την δια βίου μάθηση, διασφαλίζοντας έτσι ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εργαζόμενοι θα έχουν τις αναγκαίες δεξιότητες, ώστε να ενταχθούν σ' ένα σύγχρονο ανθρώπινο δυναμικό και να προσαρμοστούν σε διαφορετικούς εργασιακούς χώρους. Ένα καλό παράδειγμα αποτελεί η Σιγκαπούρη, η οποία έχει ιδρύσει τον Φορέα Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού, με σκοπό τη βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού της, μέσω της δια βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης.

4. Ανάπτυξη της Κύπρου ως διεθνής προορισμός τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

Ο τομέας της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αναμένεται να καταγράψει παγκοσμίως ραγδαία ανάπτυξη λόγω των αυξημένων αναγκών αλλά και των ευκαιριών πρόσβασης σε ανώτερη και περαιτέρω εκπαίδευση. Το Υπουργείο Παιδείας θα πρέπει να συνεργαστεί με τοπικά πανεπιστήμια και άλλους εκπαιδευτικούς φορείς και να εκπονήσει μια εθνική στρατηγική για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, με στόχο τον προσδιορισμό των πλέον κατάλληλων πανεπιστημιακών κλάδων που προσφέρονται για ανάπτυξη, της αγοράς στόχου και των μέσων ανάπτυξης και προώθησης της όλης πρωτοβουλίας.

α. Αντιμετώπιση του χάσματος δεξιοτήτων και εντοπισμός τομέων στους οποίους η Κύπρος επιθυμεί να αποκτήσει εξειδίκευση

Οι προαναφερόμενοι φορείς, μαζί με εκπροσώπους κυπριακών επιχειρήσεων από ένα ευρύ φάσμα κλάδων, θα πρέπει να συστήσουν μια συμβουλευτική ομάδα με στόχο τον εντοπισμό κενών σε ό,τι αφορά τις δεξιότητες και τους τομείς υψηλής αξίας, στους οποίους η Κύπρος επιθυμεί να αναπτυχθεί, όπως οι τομείς STEM. Η ομάδα θα πρέπει ακόμη να ανταλλάζει ιδέες γύρω από τρόπους γεφύρωσης του χάσματος μέσω της δημιουργίας νέων εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή νέων μεθόδων διδασκαλίας.

Λόγω του Brexit, ολοένα και περισσότεροι Κύπριοι επιλέγουν σήμερα να φοιτήσουν σε τοπικά πανεπιστήμια. Πιο συγκεκριμένα, το Brexit θα οδηγήσει σε αύξηση των διδασκτρών για τους Ευρωπαίους φοιτητές, με αποτέλεσμα την πιθανή αύξηση της ζήτησης για ευρωπαϊκά πανεπιστήμια με χαμηλότερα δίδακτρα. Το 2019 εγγεγράφησαν σε πανεπιστήμια της Μεγάλης Βρετανίας σχεδόν 9 χιλιάδες Κύπριοι φοιτητές. Συνεχί αύξηση καταγράφει τα τελευταία χρόνια και ο αριθμός των φοιτητών από την Ελλάδα που επιλέγουν να φοιτήσουν σε ιδιωτικά πανεπιστήμια στην Κύπρο.

Αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει για την Κύπρο μια θαυμάσια ευκαιρία για στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας σε βασικούς τομείς, μέσω της εξειδίκευσης σε συγκεκριμένους κλάδους σπουδών. Οι ιατρικές σχολές αποτελούν, για παράδειγμα, ένα σχετικά καινούριο και αναπτυσσόμενο τμήμα του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος της Κύπρου και μια δημοφιλή επιλογή τόσο για τους ντόπιους όσο και για τους ξένους φοιτητές. Για να υποστηριχθεί η δυναμική αυτή, απαιτούνται επενδύσεις σε πρόσθετες υποδομές. Ευκαιρίες μπορεί να προσφέρει και η συνεργασία με νέους εμπορικούς εταίρους και χώρες που γειτνιάζουν γεωγραφικά με την Κύπρο.

β. Βελτίωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που προσφέρεται σε ξένους φοιτητές

Το 2018, εγγράφησαν στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Κύπρου περίπου 47,000 φοιτητές. Οι μισοί σχεδόν από αυτούς ήταν Κύπριοι πολίτες, το 34% ήταν Ευρωπαίοι φοιτητές και το 17% ήταν ξένοι φοιτητές από χώρες εκτός της ΕΕ. Θα πρέπει να ενθαρρύνουμε τα πανεπιστήμια να υιοθετήσουν μια πιο φιλελεύθερη προσέγγιση σε ό,τι αφορά τη διδασκαλία στα Αγγλικά, επιπλέον των υφιστάμενων προγραμμάτων σπουδών στα Ελληνικά. Ακόμη, το κράτος θα πρέπει να ενθαρρύνει τις τεχνολογικές επενδύσεις που θα επιτρέψουν τη διαδικτυακή διδασκαλία περισσότερων προγραμμάτων σπουδών, προσβλέποντας στην προσέλκυση μεγαλύτερου αριθμού φοιτητών στα τοπικά πανεπιστήμια.

Η Κύπρος θα πρέπει ακόμη να επιταχύνει την ψηφιοποίηση της διαδικασίας υποβολής αιτήσεων για θεωρήσεις εισόδου από φοιτητές, ώστε να είναι δυνατή η υποβολή αιτήσεων διαδικτυακά, διευρύνοντας ταυτόχρονα τα εργασιακά δικαιώματα μετά την απόκτηση πτυχίου για φοιτητές που ολοκληρώνουν τις σπουδές

τους στην Κύπρο. Αφού προσδιοριστούν οι χώρες-στόχοι εκτός της ΕΕ, η Κύπρος θα μπορούσε, ως πρόσθετο κίνητρο, να εισαγάγει μια «ταχεία διαδικασία εξέτασης αιτήσεων» για τις θεωρήσεις εισόδου φοιτητών από τις συγκεκριμένες χώρες.

Δημιουργία μιας ενιαίας πύλης πληροφόρησης για σπουδές στην Κύπρο, που θα περιλαμβάνει πληροφορίες και προγράμματα σπουδών για όλα τα τοπικά πανεπιστήμια. Η πύλη θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει λεπτομερή στοιχεία και το προφίλ των διαφόρων πανεπιστημίων, αναφορές στα βασικά τους πλεονεκτήματα και επικαιροποιημένα στατιστικά στοιχεία για τους ξένους φοιτητές.

Αν ξεπεράσουμε τα εμπόδια της ανεπαρκούς αεροπορικής σύνδεσης και της προσφοράς προγραμμάτων σπουδών στα Αγγλικά, η Κύπρος θα μπορούσε να εξασφαλίσει ένα μερίδιο της συνεχώς αυξανόμενης παγκόσμιας αγοράς. Αυτό θα συμβάλει και στην ανάπτυξη του τουρισμού, καθώς μέλη των οικογενειών και φίλοι θα επισκέπτονται τους φοιτητές κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στη χώρα.

5. Διασφάλιση της βιώσιμης μεταφοράς και κινητικότητας

Η χώρα μας θα πρέπει να διασφαλίσει τη σταδιακή μετάβαση ολόκληρου του νησιού σ' ένα δίκτυο αξιόπιστων, ασφαλών και βιώσιμων μέσων μεταφοράς. Η Κύπρος θα πρέπει να ενθαρρύνει τη χρήση φιλικών προς το περιβάλλον οχημάτων που χρησιμοποιούν πιο καθαρή ενέργεια, ή τεχνολογίες με μηδενικές εκπομπές άνθρακα και να αναπτύξει τις αναγκαίες υποδομές όπως οι σταθμοί φόρτισης. Για τον σκοπό αυτό, θα πρέπει παράλληλα να δοθούν κίνητρα για την χρήση ηλεκτρικών ποδηλάτων και ηλεκτρικών οχημάτων.

Θα πρέπει ακόμη να μελετήσουμε το ενδεχόμενο σύναψης συνεργασιών προς την κατεύθυνση αυτή. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι ο Όμιλος Volkswagen και η Ελληνική Δημοκρατία υπέγραψαν πρόσφατα μνημόνιο συνεργασίας για τη δημιουργία ενός συστήματος μετακίνησης στο νησί της Αστυπάλαιας, με στόχο την πλήρη μετάβαση από το τρέχον σύστημα μεταφορών στη χρήση ηλεκτρικών οχημάτων και την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Μακροπρόθεσμα, η Αστυπάλαια θα λειτουργήσει ως νησί-πρότυπο για την κλιματικά ουδέτερη κινητικότητα. Παρόμοιες ευκαιρίες

θα πρέπει να αναζητήσει και η Κύπρος, λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές πραγματικότητες.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι το πιλοτικό έργο του Αεροδρομίου του Μονάχου, με βάση το οποίο ένα επιβατικό λεωφορείο του στόλου του αεροδρομίου που λειτουργούσε αρχικά με ντίζελ μετατράπηκε με τη χρήση υγρού μεθανίου σ' ένα φιλικό προς το κλίμα όχημα, που ανταποκρίνεται στις ανάγκες του μέλλοντος. Η Κύπρος θα μπορούσε να μελετήσει παρόμοιες ενεργειακά αποδοτικές ή ακόμη και κλιματικά ουδέτερες λύσεις, για σταδιακή μετάβαση προς ένα φιλικό προς το περιβάλλον σύστημα μεταφορών, αξιοποιώντας την ευκαιρία να δοκιμάσει νέες τεχνολογίες.

Το Υπουργείο Μεταφορών θα πρέπει επίσης να επικυρώσει τις εκτενείς μελέτες που έχουν ολοκληρωθεί για την εισαγωγή τραμ και υπεραστικών σιδηροδρομικών συνδέσεων που θα συνδέσουν τις μεγαλύτερες πόλεις και τα διεθνή λιμάνια και αεροδρόμια της Κύπρου, ώστε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της αυξανόμενης συμφόρησης του οδικού δικτύου.

Κάθετες μεταρρυθμίσεις

1. Προώθηση βιώσιμου τουρισμού

Συνέχιση της υλοποίησης της Εθνικής Στρατηγικής για τον Τουρισμό 2030. Η Κύπρος θα πρέπει να στοχεύσει στην καταπολέμηση της εποχικότητας και της περιφερειακότητας, μέσω της διοχέτευσης των επισκεπτών σε ποικίλες περιοχές, σε διάφορους μήνες του έτους. Θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουμε το brand μας ως ένας προορισμός που προσφέρει πολύ περισσότερα από ήλιο και θάλασσα, κάνοντας στροφή προς τμήματα του τουρισμού που στηρίζουν τη βιωσιμότητα.

α. Αναβάθμιση των χωριών και ενίσχυση του αγροτουρισμού

Στόχος μας πρέπει να είναι η προώθηση στρατηγικών για ενίσχυση των δυνατοτήτων των τοπικών επιχειρήσεων τόσο όσον αφορά το εύρος όσο και την ποιότητα των αγαθών και των υπηρεσιών. Μόνο έτσι θα ανταποκριθούμε στις ανάγκες του τουρισμού και θα βελτιώσουμε την ελκυστικότητα του προορισμού και την ποιότητα της τουριστικής εμπειρίας ακόμη και εκτός των ξενοδοχειακών μονάδων. Επιπρόσθετα χρειαζόμαστε προσδιορισμό των χωριών ή των χώρων και των στοιχείων φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς που μπορούν να αναπτυχθούν

με ολιστικό τρόπο. Αυτό που θα μπορούσε να γίνει είναι να αποσταλεί πρόσκληση σε διάφορα χωριά, ώστε να αναπτύξουν και να υποβάλουν, σε συνεργασία με τις κοινότητές τους, προτάσεις για έργα προς υλοποίηση και πληροφορίες για την απαιτούμενη χρηματοδότηση και τους τρόπους με τους οποίους τα έργα αυτά εντάσσονται σε ένα πλαίσιο μακροπρόθεσμης ανάπτυξης. Το κράτος θα πρέπει να εγκρίνει τα τελικά έργα, γεγονός που θα οδηγήσει στην πλήρη αξιοποίηση των οικονομικών δυνατοτήτων διαφόρων χωριών σε όλη τη χώρα. Θα πρέπει να πραγματοποιηθούν επενδύσεις σε υποδομές και να δοθούν άλλα κίνητρα (π.χ. φορολογικά κίνητρα ή επιχορηγήσεις για ανακαινίσεις), προωθώντας έτσι τη βιώσιμη ανάπτυξη, την αυθεντική κυπριακή αρχιτεκτονική, τα παραδοσιακά προϊόντα και την τοπική κουλτούρα και κουζίνα. Η εστίαση στην ολιστική και βιώσιμη ανάπτυξη των εν λόγω χωριών και περιοχών θα έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και θα δημιουργήσει ευκαιρίες, αποτελώντας κίνητρο για εγκατάσταση νεαρών επαγγελματιών στις αγροτικές περιοχές. Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να αυξήσει τις διακριτικές δαπάνες των καταναλωτών και την οικονομική βιωσιμότητα, διασφαλίζοντας την ευημερία της τοπικής κοινότητας.

β. Εκμετάλλευση της επικείμενης ανόδου του ιατρικού τουρισμού

Ο ιατρικός τουρισμός αποτελεί ένα σχετικά μικρό τμήμα της παγκόσμιας αγοράς τουρισμού, που ωστόσο αναμένεται να αναπτυχθεί τα επόμενα χρόνια. Η προοπτική αυτή προσφέρει στην Κύπρο ευκαιρίες οικονομικής ανάπτυξης λόγω της δυνατότητάς της να προσφέρει μια υψηλής ποιότητα, ολιστική εμπειρία ιατρικού τουρισμού. Συνιστά ταυτόχρονα και μια ευκαιρία για αύξηση του αριθμού των επισκεπτών εκτός των τουριστικών περιόδων αιχμής, ενώ ενδέχεται να οδηγήσει και στην προσέλκυση επισκεπτών που αφήνουν περισσότερα κεφάλαια στη χώρα, αντιστρέφοντας την τάση που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια (δηλ. μεγαλύτεροι αριθμοί τουριστών οι οποίοι ωστόσο ξοδεύουν λιγότερα ανά ταξίδι).

Εν προκειμένω, η εφαρμογή του ΓεΣΥ είναι εξαιρετικά σημαντική καθώς θα απελευθερώσει πόρους στον ιδιωτικό τομέα, ώστε να ανταποκριθεί στην αυξανόμενη ζήτηση από ξένους ασθενείς. Για τον σκοπό αυτό, η Κύπρος θα

πρέπει να επιταχύνει τις προσπάθειές της για βελτίωση της αεροπορικής συνδεσιμότητας για τουρίστες που εμπίπτουν στο συγκεκριμένο τμήμα του τουρισμού, ώστε να αποφεύγουν τις πολλαπλές πτήσεις ανταπόκρισης και τις μεγάλες περιόδους αναμονής μεταξύ πτήσεων.

Θα πρέπει επίσης να αντιμετωπιστούν τα κενά στις δεξιότητες σε ό,τι αφορά την υγειονομική περίθαλψη. Η Κύπρος έχει υπογράψει έναν μεγάλο αριθμό Μνημονίων Συνεργασίας με διάφορες χώρες, με στόχο τη διευκόλυνση της περαιτέρω συνεργασίας στον ιατρικό τομέα. Για παράδειγμα, η Κύπρος και ο Καναδάς έχουν συνάψει Μνημόνιο Συνεργασίας για την προώθηση της συνεργασίας με το Πανεπιστήμιο Κύπρου και με το Υπουργείο Υγείας για την ανάπτυξη ενός παγκόσμιας κλάσης πανεπιστημιακού εκπαιδευτικού νοσοκομείου και ενός ινστιτούτου προηγμένης μάθησης. Η ανάπτυξη των τομέων εξειδίκευσης σε συνεργασία με ακαδημαϊκά ιδρύματα θα μπορούσε να συμβάλει στην εδραίωση της Κύπρου ως βασικού προορισμού για ορισμένες δραστηριότητες υγείας.

γ. Ενθάρρυνση επενδύσεων στο βιώσιμο τουρισμό

Μια άλλη πρωτοβουλία θα μπορούσε να αφορά την εφαρμογή μέτρων με στόχο την ικανοποίηση των τουριστών σε επίπεδο τοπικού προορισμού, προσφέροντας μια ποιοτική εμπειρία και καινοτόμα προϊόντα και υπηρεσίες. Μπορούν να υιοθετηθούν κίνητρα περιβαλλοντικής πιστοποίησης για προώθηση του βιώσιμου τουρισμού, ενθαρρύνοντας τις επιχειρήσεις να αποκτήσουν τη σχετική πιστοποίηση. Μπορούν επίσης να δοθούν κίνητρα στον ιδιωτικό τομέα ώστε να επενδύσει σε έργα βιώσιμου τουρισμού μέσω επιχορηγήσεων ή πράσινων δανείων. Ταυτόχρονα μπορούν να προωθηθούν οι επενδύσεις στην τοπική κοινότητα μέσω κινήτρων (π.χ. φορολογικών) για τις επιχειρήσεις που αγοράζουν τοπικά προϊόντα και υπηρεσίες από βιώσιμες πηγές.

δ. Επένδυση σε φιλικές προς το περιβάλλον τεχνολογίες

Παροχή κινήτρων (όπως σχέδια επιχορηγήσεων ή φορολογικά κίνητρα) για κυπριακές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα ξενοδοχεία και άλλα καταλύματα, που αφορούν την προώθηση επενδύσεων σε νέες τεχνολογίες ενεργειακής αποδοτικότητας και εξοικονόμησης νερού κατά την ανακαίνιση/ ανέγερση έργων.

ε. Παρακολούθηση των επιπέδων ικανοποίησης των τουριστών

Το Υφυπουργείο Τουρισμού θα μπορούσε να προωθήσει τη συνεχή παρακολούθηση των επιπέδων ικανοποίησης των τουριστών μέσω κατάλληλων δεικτών, ενώ η ανάλυση δεδομένων σε επίπεδο τόσο επιχειρήσεων όσο και προορισμού είναι επίσης σημαντική καθώς θα προωθήσει έναν κύκλο συνεχούς βελτίωσης. Θα μπορούσε ακόμη να δημιουργήσει ένα σύστημα κατάταξης των ξενοδοχείων της Κύπρου, με βάση τον βαθμό που χρησιμοποιούν ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή είναι ενεργειακά αποδοτικά ή υιοθετούν πρόσθετες πράσινες πολιτικές, όπως σωστή διαχείριση αποβλήτων, συνετή χρήση νερού ή κατάργηση πλαστικών προϊόντων μιας χρήσης.

2. Ενθάρρυνση επενδύσεων στη γεωργία, ιδιαίτερα την αγροτεχνολογία, και προώθηση της κυπριακής κουζίνας

Ο τομέας της γεωργίας στην Κύπρο έχει τη δυνατότητα να αναπτυχθεί πιο γρήγορα και από τον ρυθμό αύξησης του κυπριακού ΑΕΠ, νοούμενου ότι ο κλάδος θα εκσυγχρονιστεί μέσω των κατάλληλων επενδύσεων. Η γεωργική τεχνολογία (αγροτεχνολογία) αναμένεται να διαδραματίσει τεράστιο ρόλο στο μέλλον, καθώς ο κλάδος της γεωργίας πρέπει να προστατευθεί από την κλιματική αλλαγή και να μειώσει την υπερβολική κατανάλωση νερού και πόρων.

Η προσέλκυση κατάλληλων επενδύσεων όχι μόνο θα τονώσει την ανάπτυξη και την παραγωγικότητα του κλάδου, αλλά και θα συμβάλει στον προσδιορισμό τομέων που προσφέρονται για διαφοροποίηση, αλλά και στην ανάδειξη των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων της κυπριακής κουζίνας, λαμβάνοντας υπόψη τις αλλαγές στις προτιμήσεις και στις προτεραιότητες των καταναλωτών, οι οποίοι στρέφονται προς την ποιότητα και τη βιωσιμότητα. Τα κυπριακά παραδοσιακά, αυθεντικά και οργανικά προϊόντα επίσης μπορούν να ενισχύσουν το τουριστικό μας προϊόν στα πλαίσια της προώθησης ενός συγκεκριμένου τρόπου ζωής, ως ενθύμια της επίσκεψης στην Κύπρο. Λόγω του μικρού της μεγέθους, η Κύπρος δεν είναι σε θέση να παράγει μεγάλες ποσότητες με χαμηλό κόστος, μπορεί όμως να προσφέρει εξαιρετική ποιότητα, στηρίζοντας μια πράσινη και βιώσιμη ατζέντα. Αυτό μπορεί να συμβάλει και στην

ενίσχυση του brand της Κύπρου διεθνώς, ενισχύοντας το πολιτισμικό κεφάλαιο της χώρας, με θετικό αντίκτυπο και σε άλλους κλάδους.

Ενόψει των πιο πάνω, σε συνεργασία με τοπικά πανεπιστήμια και τον κλάδο, η Κύπρος θα πρέπει να δημιουργήσει και να προωθήσει πτυχία γεωπονίας υψηλής τεχνικής εξειδίκευσης, ώστε να αναπτύξει τις δεξιότητες και την κατάρτιση που απαιτούνται για ικανοποίηση των επιχειρηματικών αναγκών. Τα πτυχία αυτά θα πρέπει να προσφέρουν στους φοιτητές τα αναγκαία εφόδια για ανάπτυξη καινοτομίας, παρέχοντάς τους τόσο τεχνικές όσο και επιχειρηματικές δεξιότητες. Ακόμη, οι φοιτητές θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία να αποκτήσουν εργασιακή πείρα σχετική με το πτυχίο τους, με έτος πρακτικής άσκησης στον κλάδο (π.χ. άσκηση σε αγροκτήματα ή εταιρείες που υλοποιούν λύσεις αγροτεχνολογίας) ώστε να αναπτύξουν τις δεξιότητές τους και να κατανοήσουν καλύτερα τις πραγματικότητες του κλάδου. Το κράτος θα μπορούσε επίσης να παρέχει οικονομική χορηγία σε νέους που επιθυμούν να ακολουθήσουν σπουδές γεωπονίας είτε στην Κύπρο είτε στο εξωτερικό.

Τέλος, κρίνεται σημαντική η επένδυση σε έρευνα και ανάπτυξη και η ενθάρρυνση νέων τεχνολογιών για προσέλκυση διεθνών επενδύσεων.

Επικοινωνήστε μαζί μας

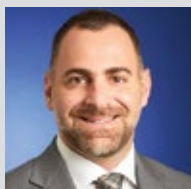
Βασίλειος Βραχίμης

Συνέταιρος
Συμβουλευτικές Υπηρεσίες
vassilios.vrachimis@pwc.com

Όμηρος Πισσαρίδης

Διευθύνων Σύμβουλος
Investment Services
omiros.pissarides@pwc.com

Πολύβιος Διονυσίου

Ανώτερος Διευθυντής
Συμβουλευτικές Υπηρεσίες - Τομέας Υγείας
polyvios.dionysiou@pwc.com

Σύλια Χατζηιωάννου

Senior Associate
Investment Services
celia.hjioannou@pwc.com

